

STRATEGICZNE MYŚLENIE O BEZPIECZEŃSTWIE PRZYSZŁOŚCI

prof. dr hab. inż. Marian KOZUB
Akademia Obrony Narodowej

Streszczenie

Myślenie o przyszłości każdej organizacji, a przede wszystkim o jej bezpieczeństwie, o wyborze dróg jej rozwoju, a nie tylko o byciu (przetrwaniu), powinno być nieodłącznym atrybutem funkcjonowania każdej z nich. Jaka ta przyszłość jednak będzie naprawdę, jak będzie ewoluowało bezpieczeństwo, jak będzie ono kształtowane, ale i kreowane, czy aspekty ewentualnych kryzysów (konfliktów) będą porównywalne nie tylko do tych z przeszłości, ale i z czasów współczesnych, tego niestety, a być może na szczęście, nikt nie wie, chociaż już od wielu lat wielu teoretyków (naukowców, futurystów) starało się znaleźć odpowiedzi na te i jeszcze inne pytania, identyfikując się często m.in. z cykliczną, a także linearną teorią historii cywilizacji i narodów. Jest to bowiem konsekwencją tego, iż właściwie żadne zjawiska (zdarzenia, procesy) nie powtarzają się w ten sam sposób, stając się tym samym, już z samej tylko definicji, nieprzewidywalne. Czy jednak zwalnia to wszelkiego rodzaju organizacje od myślenia o tym, co może dopiero nastąpić, co może się wydarzyć, nie dzisiaj, ale w przyszłości zarówno tej bliższej, jak i tej dalszej? Czy faktycznie antycypowanie rzeczywistości jest całkowicie nieracjonalne? Odpowiedzi na pytania m.in. o to, jak funkcjonować, jak sprawnie i skutecznie działać w warunkach zmian zachodzących nie tylko we współczesnym, ale przede wszystkim prognozowanym, przyszłym świecie, aby móc czuć się i rozwijać bezpiecznie, jaki może być kontekst, czy też rodzaj ewentualnych kryzysów (konfliktów?) polityczno-militarno-społecznych, muszą zatem pozostawać dla każdej organizacji, a głównie jej członków („twórców”, „uczestników”) pytaniami podstawowymi. Temu służyć mają właśnie studia strategiczne nad bezpieczeństwem przyszłości.

Słowa kluczowe – przyszłość, bezpieczeństwo przyszłości, studia strategiczne, myślenie i działanie strategiczne, naczelną (egzystencjonalną) potrzebą i wartością, teoria chaosu, złożoności i szoku.

Rzeczywistość, z jaką mamy do czynienia w połowie drugiej dekady XXI wieku, powoduje, że aspekty dotyczące bezpieczeństwa stają się jednymi z najważniejszych. Powodem takiego stwierdzenia są, jak się uważa, zarówno rewolucyjne zmiany następujące w nauce i technice, jak i ewaluacja¹ zdiagnozowanych już zagrożeń oraz prognozowanych wyzwania², tak dla kształtowa-

nia³, jak i kreowania⁴ bezpieczeństwa otaczającego nas świata, ale i świata w którym przychodzi nam żyć. Żyjemy wprawdzie w czasach, w których zniknęła, przynajmniej tak uważa wielu teoretyków ale i jeszcze więcej polityków, groźba wybuchu konfliktu na skalę globalną, porównywalnego z poprzednimi wojnami, ale pojawiają się jednak ciągle nowe zjawiska, czy też problemy lub zdarzenia, opisywane procesualnie, które już współcześnie, ale i w przyszłości mogą mieć istot-

---

zdarzyć, a z czym podmiot (organizacja) powinna (musi) się liczyć, wziąć pod uwagę przy projektowaniu własnych postaw, działań. M. Kozub, *Myślec strategicznie o bezpieczeństwie przyszłości*, AON, Warszawa 2013, s. 29–30.

³ Kształtować – umacniać, w odniesieniu do rzeczy materialnych: nadawać kształt, formę; w odniesieniu do abstraktów: wpływać na coś w celu uzyskania pożądanego efektu, <http://slovníki.gazeta.pl/pl/ksztata%C5%82towa%C4%87>.

⁴ Kreować – tworzyć coś doniosłego, wielkiego, stwarzać: Kreował nowe prawa na całym kontynencie, <http://slovníki.gazeta.pl/pl/kreowa%C4%87>.

---

¹ Ewaluować – rozwijać się, zmieniać, podlegać różnicowaniu i przemianom w wyniku ewolucji; stawać się doskonalszym, lepszym w czymś, http://portalwiedzy.onet.pl/95817,ewaluowac,haslo.html?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=allonet1_educacjaem_dsa.

² Wyzwania – elementy zbioru prognozowanych zdarzeń, zjawisk, stanów, procesów, itp., które podmiot powinien uwzględnić w toku projektowania (przewidywania, prognozowania, ...) przyszłości. Są one upodmiotowione i uprzedmiotowione i które należy widzieć jako: zagrożenia, szanse, ale i jako ryzyko. Są „elektrycznie obojętne”, których opisywanie powinno być realizowane przy pomocy języka prognozowania. Wyzwaniem będzie więc to wszystko, co może się

ny wpływ tak na kształtowanie, jak i kreowanie stabilności posiadającej wymiar globalny, jak i regionalny (np. europejski) czy też odnoszący się do konkretnego państwa lub organizacji. Staje się to tym bardziej wiarygodne, iż ład polityczny, ekonomiczny i militarny w świecie XXI wieku w istotny sposób ciągle się zmienia, ale i ulega ewaluacjom procesualnym, opisywanym trzema teoriami, a mianowicie teorią: *chaosu, złożoności i szoku*. Pamiętać jednak należałoby też o wydarzeniach, zdarzeniach czy zjawiskach z przeszłości, które mając miejsce na przełomie XX i XXI wieku, czy także w pierwszej i w trwającej drugiej dekadzie tego stulecia zmieniły oblicze nie tylko Polski, Europy, ale i całego świata. To w tym okresie rozpoczęła się szeroko interpretowana transformacja w niektórych państwach, ale i obszarach europejskich czy też i innych (np. azjatyckich, Bliskiego Wschodu, ...), stając m.in. przed jednym z najistotniejszych wyzwań, a mianowicie: myślenia strategicznego⁵ oraz budowania „własnego” i dla „siebie” bezpieczeństwa w zmieniającej się ciągle i stale sytuacji geopolitycznej (geostrategicznej). Pamiętać jednak należy, iż sytuację tę przez cały czas komplikuje niejako wtórna destabilizacja wewnętrzna różnych państw⁶, w tym i takich, z których niektóre z nich weszły wcześniej, ale i z tych

⁵ Myślenie strategiczne polega na interdyscyplinarnym podejściu do procesów strategicznych, tj. procesów zawierających dużą liczbę czynników nieznanych lub niepewnych i tworzeniu wielowariantowych koncepcji myślowych opisujących przyszłe sytuacje i kierunki rozwoju. Jest to *kierowany proces wyobraźni podbudowany odpowiednimi informacjami o przyszłości, umożliwiający tworzenie różnych wizji, różnych scenariuszy, które mogą zaistnieć wskutek zmian w otoczeniu, przedstawiających w miarę wiarygodne warunki, w jakich będzie działać przedsiębiorstwo (urząd, ale i MY), a więc niepewne i nieprzewidywane okoliczności, stwarzające zarówno zagrożenia, szanse jak i ryzyko*. M. Kozub, *Myśleć strategicznie o...*, op. cit., s. 102–104, ale także „... to, interdyscyplinarne podejście do procesów strategicznych, tj. procesów zawierających dużą liczbę czynników nieznanych lub niepewnych i tworzenia wielowariantowych koncepcji myślowych opisujących przyszłe sytuacje i spodziewane kierunki rozwoju”, J. Penc, *Zarządzanie dla przyszłości*, PSB, Kraków 1998, czy i też to: „*dążyć do poznania sytuacji, badania szans, wyboru celów i zasad wykorzystania zasobów, wybiegając myślą wiele lat naprzód; stosować zespół technik oraz metod analizy i syntezy umożliwiających realizację dążeń oraz gromadzić do tego informacje; charakteryzować się wolą ustawicznej zmiany obszarów oraz sposobów działania; przygotowywać organizacje do działania w przyszłości; myśleć o organizacji jako całości a nie sumie jednostek; tworzyć korzystny image organizacji w społeczeństwie*”. *Management strategique de PME/PMI, Guide methodologique, Economica, Paris 1991.*

⁶ „Gdy nie ma widzenia (proroczego), naród się psuje”, *Księga przysłów – tłumaczenie według Biblii Tysiąclecia, za:*

później wchodzących, na drogę reform ustrojowych.

Wydarzenia te są jednak, jak się ocenia, za ledwie początkiem procesu wyłaniania się, ale i budowania nowej architektury bezpieczeństwa w światowym układzie geopolitycznym i geostrategicznym, ale i w obszarze europejskim także. To bowiem od tego, jaka to może być architektura, zależeć będzie nie tylko bezpieczeństwo naszego regionu, ale przede wszystkim każdego z nas. Toteż podejmując się próby rozpatrywania aspektów, problemów i procesów strategicznego środowiska bezpieczeństwa w kontekście wskazywania potrzeby, a nie „tylko” możliwości zajmowania się bezpieczeństwem przyszłości, można by sobie postawić różne pytania, ale z tych ważniejszych, to m.in.: *Kto i komu już obecnie, ale także i w przyszłości miałby stawiać czoła w tym ciągle ulepszającym się, ale jakże dynamicznym i zmiennym oraz superkonkurencyjnym czy też tworzącym nowe dylematy i granice porządku międzynarodowym? Jakie czynniki, nawet w tej najbliższej przyszłości, mogą to środowisko bezpieczeństwa kształtować a jakie kreować? Jak mogą ewoluować relacje pomiędzy poszczególnymi graczami (aktorami) polityki bezpieczeństwa międzynarodowego (regionalnego), w tym np. pomiędzy Federacją Rosyjską z USA, Chinami, NATO i UE, a także innymi, poszczególnymi państwami europejskimi i nie tylko? W jakim kierunku może ewoluować Szanghajska Organizacja Współpracy? Ale i też: W jakim kierunku może ewoluować konflikt rosyjsko-ukraiński? W jakim kierunku może zmierzać dalszy proces powstawania i rozwoju państwa islamskiego (ISIS⁷)? Co dalej z obszarami (regiona-*

M. Kaku, *Fizyka przyszłości. Nauka do 2100 roku*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2011.

⁷ Dżihadystyczne ugrupowanie Islamskie Państwo w Iraku i Lewancie (Islamic State of Iraq and Sham – ISIS), salaficka organizacja terrorystyczna oraz samozwańczy kalifat ogłoszony w 2014 na terytorium państwowym Iraku i Syrii. Celem ugrupowania, które jest spadkobiercą sunnickich ekstremistów z okresu okupacji Iraku przez siły pokojowe ONZ i NATO, jest ustanowienie państwa wyznaniowego – kalifatu, które powstało ponad 1,5 tys. lat temu, po śmierci proroka Mahometa, opartego o zasady szariat (prawa koranicznego) na terytorium państwowym Iraku, Syrii oraz Libanu. ISIS zapowiada jednak, że kalifat będzie rozszerzany na kolejne państwa Bliskiego Wschodu, tym bardziej że ma poparcie części sunnickiej ludności i przy okazji kolejnych podbojów w Iraku dokonuje masakr szyitów, których uznaje za niewiernych. 29 czerwca 2014 ugrupowanie proklamowało na ziemiach okupowanych powstanie kalifatu pod nazwą „Państwo Islamskie”. Szacowano, iż ugrupowanie w sierpniu 2014 zrzeszało 80 tys. bojowników, w tym 50 tys. walczących w Syrii

mi) państw próbujących się usamodzielniać? Czy wreszcie i takie, jak np.: *Czy możemy spodziewać się, że w warunkach radykalnych przeobrażeń ogólnocywilizacyjnych, ogólnoustrojowych, megaspołecznych, w warunkach rozpoczętej już budowy nowego sensu, kształtu i ładów świata, nasze dotychczasowe myślenie i działanie, nasz język i nasze organizacje, nasze wartości, wzorce, metody, narzędzia i techniki wymyślone i właściwe w realiach innego świata, świata cywilizacji industrialnej, kapitalizmu, społeczeństwa rynku, zysku i konkurencji mogą pozostać niezmiennione i użyteczne, czy możemy liczyć, że wystarczy je dostosować „jedynie” do nowych warunków?*

Uważa się, iż takie odniesienie się do interesujących nas problemów jest tym bardziej zasadne, że znany nam już w jakimś zakresie świat XXI wieku wszedł w epokę, w której nawet najbardziej ekstremalne scenariusze dalszego rozwoju stają się coraz bardziej możliwe. Wielu z nich nie można sobie wprawdzie jeszcze wyobrazić, bo brakuje np. słów do ich opisu, ale to sprawia, że podstawową barierą w myśleniu o przyszłości, a w tym jej bezpieczeństwie, często staje się język⁸, z którego korzystają, ale i na bazie którego także działają, m.in. politycy, dyplomaci, urzędnicy państwowi i samorządowi, politolodzy i publicyści, ale i naukowcy. Jest to jednak konsekwencją tego, iż właśnie ten język jest, niestety, *wczorajszy, bazujący na innych realiach*, ale i odnoszący się do innych uwarunkowań. Staje się to tym ważniejsze, iż wyobraźnia nasza, która, jak zauważa Einstein, jest *ważniejsza od wiedzy*, posługuje się najczęściej dostępnym w danym czasie językiem i nie jest w stanie go przekroczyć. Nas natomiast „tworzących” i próbujących osiągać prognozowane wizje, często radykalne, wykraczające poza horyzont naszego myślenia, najczęściej dosięga marazm. Marazm, w którym zauważalny staje się brak potrzebnej

wyobraźni a często i strach (obawa) przed tym, że przyszłość, której dokładnie przewidzieć się nie da, a jedynie można (a być może należy?) się do niej przygotowywać, polegała będzie, najczęściej, na „demokratyzacji” innowacyjnych i nowo powstałych „stworzonych” procesów. Powinno się jednak mieć na uwadze i inne fakty, a mianowicie to, iż to już współcześnie nastał ten czas, w którym należałoby myśleć i działać strategicznie, znajdować własne rozwiązania, a więc posiadać różnego rodzaju wiedzę, ale i być „wyposażonym” w *mądrość*⁹. MY natomiast (ludzie, społeczeństwa...), żyjąc w cywilizacji która staje się w coraz mniejszym stopniu cywilizacją materialną, symbolizowaną przez wielkość wznoszonych konstrukcji, a coraz częściej cywilizacją niewidoczną, informacyjną, „*CYWILIZACJĄ WIEDZY*”, najczęściej zwalniamy się z potrzeby myślenia krytycznego, które właśnie powinno wypływać z mądrości. Jesteśmy natomiast coraz bardziej jednowymiarni, słuchamy reklam i im wierzymy, powielamy stereotypy potrzeby, ale i bardzo łatwo przyjmujemy to, co nam się mówi! Koniecznością zatem wydawałoby się przeniesienie naszego głównego wysiłku intelektualnego w obszar kreowania wizji przyszłych, pożądanych stanów oraz projektowania dróg do nich prowadzących. To bowiem, w zasadzie, tylko przez wybory dokonywane przez każdego z nas, możemy wpływać na to, czy (w jakim zakresie)? przyszły świat, a więc i jego bezpieczeństwo, może być lepszym miejscem dla rozwoju nas, ale i życia (bytu). My natomiast, najczęściej, nie posiadamy umiejętności znajdowania równowagi między sprzecznościami, z których składa się nasze (ludzkie) życie, pamiętając o tym że człowiek ma potrzeby materialne i duchowe, żeby je ze sobą odpowiednio pogodzić (połączyć). Toteż dokonując próby konkluzji powyższych zapisów, można by to wszystko sparafrazować następująco: zajmując się przeszłością, ale i progno-

i 30 tys. w Iraku. Państwo Islamskie prowadziło aktywną kampanię rekrutacyjną wśród zwolenników dżihadu i kalifatu. W związku z tym w bojkówkach walczyło wielu muzułmanów, mieszkających na stałe w krajach Unii Europejskiej, Stanach Zjednoczonych i Australii. Po ekspansji Państwa Islamskiego na terytorium Syrii i Iraku oraz dopuszczaniu się zbrodni na ludności cywilnej, Stany Zjednoczone podjęły interwencję lotniczą przeciwko dżihadystom na terenie Iraku 8 sierpnia 2014. Następnie po ogłoszeniu „strategii Obamy” i uformowaniu koalicji międzynarodowej, 23 września 2014 rozszerzono operację lotniczą na Syrię. http://pl.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%84stwo_Islamskie

⁸ P.F. Drucker, *Spoleczeństwo prokapitalistyczne*, Warszawa 1999, s. 97.

⁹ Mądrość, to *rozum doprowadzany do doskonałości* (Seneka); *...to znajomość praw boskich i ludzkich* (Cyceron); *...to wiedza która uczy osiągać szczęście* (Leibnitz); a wspólnie: *to wiedza pragmatyczno-techniczna – „instrumentalna”, która podpowiada jak naprawić samochód, jaki kupić telewizor; ale nie mówi jakie życie ma sens, kim powinien być człowiek, jak się zachowywać, widząc czyjeś cierpienie* (niem. filozof Horkheimer), ale także to *umiejętność znalezienia równowagi między sprzecznościami, z których składa się ludzkie życie, a człowiek ma potrzeby materialne i duchowe, ale jak je ze sobą pogodzić?* (prof. Gadacz), za: T. Gadacz, *Bez mądrości zginiemy*, Magazyn Świąteczny, Gazeta Wyborcza, 30–31.08.2014.

zując bezpieczeństwo przyszłości, należy poznać nie tylko przeszłość i ją cenić, szanować a w konsekwencji w miarę obiektywnie oceniać, ale żyć trzeba już nie tylko teraźniejszością (diagnoza ewaluacyjnych procesów i wypracowanie racjonalnych scenariuszy przyszłości dzisiaj jest *warunkiem sukcesu jutra!*), lecz i planami (prognoząmi) na przyszłość¹⁰ – należy mieć marzenia! Świat XXI wieku jest więc inny od tego, jaki znaliśmy i w którym żyliśmy jeszcze nie tak dawno. Jest to bowiem świat, w którym podstawowym wyróżnikiem jest wiedza, różnego rodzaju wiedza, z której jednak często nie umiemy korzystać. Toteż tym bardziej potrzebna, a wręcz może niezbędna staje się właśnie ta wcześniej wspomniana mądrość, która niestety z(a)nika tym szybciej, im szybciej rozwija się technika! Mamy Internet, Wikipedię, prąd, itd., a co się stanie, jeśli np. w mieście, w urzędzie, w szkole, ale i na uczelni, zabraknie tego, co już posiadamy, a więc te wskazane wyżej „dobra” ale i szanse? Okazuje się zatem, iż znany nam Świat, że środowisko i otoczenie, w którym przychodzi nam żyć stają się coraz bardziej nieprzewidywalne, dynamiczne a jednocześnie pełne ryzyka i niepewności, tworząc dla ogółu z nas szereg barier i dylematów. Świat ten ukierunkowany jest jednak, jak się uważa, na nas, na ludzi. Z tego też powodu, podczas dokonywania diagnozy, ale opracowywania wszelkich prognoz zachowania się różnych graczy strategicznych w określonych przestrzeniach (terytorialne, czasowe, ...), za celowe należałoby uznać dokonanie w miarę pełnej identyfikacji (analiza, ocena, diagnoza) charakteru i form zdiagnozowanych zagrożeń, ale i prognozowanych wyzwań dla różnego rodzaju bezpieczeństwa w różnych jego wymiarach (globalne i regionalne – europejskim). W tym kontekście za szczególnie ważne należałoby uznać zmieniające się role najważniejszych graczy (aktorów) na scenie międzynarodowej a w konsekwencji różnego rodzaju kryzysy oraz konflikty, ale także zorganizowaną przemoc i łamanie praw człowieka, erozję porozumień i organizacji międzynarodowych, proliferację BMR (BMZ¹¹), terroryzm i podatność

¹⁰ *Jeśli myślisz rok naprzód, zasiej ziarno; Jeśli myślisz dziesięć lat naprzód, zasadź drzewo; Jeśli myślisz sto lat naprzód, kształć ludzi*, mądrość chińska, [w:] M. Kozub, *Studia strategiczne nad bezpieczeństwem przyszłości*, AON–WKO, Warszawa 2014, s. 64.

¹¹ Broń masowych zakłóceń (zagrożeń) (BMZ), termin stosunkowo słabo jeszcze rozpowszechniony w polskim środowisku bezpieczeństwa, określa narzędzia energetyczno-

na cyberterroryzm, międzynarodową przestępczość zorganizowaną i korupcję, zmiany demograficzne i klimatyczne czy też wreszcie dostęp do surowców ziem rzadkich¹². Należy też zwrócić uwagę na możliwe kombinacje wskazanych zdarzeń, ale i procesów, których współwystępowanie może być generatorem występowania nie tylko zdiagnozowanych już zagrożeń, ale i powstawania coraz to nowych wyzwań. Tym bardziej więc uważa się, iż refleksje nad przyszłością, ale przede wszystkim jej bezpieczeństwem, to potrzeba, a nie wola, to konieczność, a nie możliwość, każdego myślącego człowieka, każdego z NAS, próbującego zrozumieć nie tylko swój przyszły los, ale także los organizacji, której jest się reprezentantem. Jest to tym ważniejszy jeszcze powód, iż w czasach, w których nam przychodzi żyć i pracować, brak jest jednej i spójnej teorii opisującej nawet „tylko” ten przewidywany kształt bezpieczeństwa przyszłości, i to nawet tego z perspektywy najbliższych interesujących nas lat (dekad?). Uważa się natomiast, iż system bezpieczeństwa międzynarodowego, odnoszący się do współczesności oraz do prognozowanej przyszłości, kształtowany i kreowany powinien być przez następujące między innymi globalne tendencje kierunkowe, czy

-informacyjnej destabilizacji i rozkładu wszelkich podatnych systemów, szczególnie – makrosystemów, ich relacji energetyczno – informacyjnych. W niektórych opracowaniach zachodnich używa się terminu Broń Masowego Efektu (*Weapon of Mass Effect – WME*) zamiast dotychczasowego *Weapon of Mass Destruction (WMD)*, uzasadniając to rozwojem technologii, która pozwala osiągać zwielokrotnioną efektywność konwencjonalnego uzbrojenia, porównywalną do niektórych rodzajów BMR. M. Kozub, *Konflikty początku XXI wieku. Użycie sił powietrznych*, AON, Warszawa 2007, s. 38–40.

¹² Dostęp do surowców ziem rzadkich – szczególnie rzadko występujących w przyrodzie i surowców energetycznych stanowi ważny i stale rosnący czynnik konfliktogenny w stosunkach międzynarodowych. Szczególne znaczenie mają metale ziem rzadkich, wykorzystywane obecnie m.in. przy produkcji szeregu nowoczesnych dóbr przemysłowych i tzw. zielonych technologii. Krótko- i średniookresowa rywalizacja o zapewnienie bezpieczeństwa surowcowego, a przede wszystkim energetycznego może się co jakiś czas nasilać i być prowadzona z użyciem siły lub groźby jej użycia.

Na świecie jest wiele państw uzależnionych od dostaw surowców, z kolei niektóre kraje posiadają niemal monopolistyczną¹² pozycję w wydobyciu określonych kopaliny. Można jednak przypuszczać, że w dłuższym okresie znaczenie dostępu do surowców będzie maleć w rezultacie stosowania nowych technologii i postępu technicznego. W polityce bezpieczeństwa państw wzrasta znaczenie dywersyfikacji dostaw, alternatywnych źródeł energii, ochrony linii przesyłowych, przejrzystości stabilnego funkcjonowania rynku oraz wspólnego systemu energetycznego. *Biała Księga BN RP*, BBN, Warszawa 2013.

też odpowiadające im trendy: demografia, zasoby naturalne i środowisko, nauka i technika, globalna ekonomia i globalizacja, narodowe i międzynarodowe rządy, charakter (forma, rodzaj) konfliktów oraz rola USA w świecie. Podkreślić jednak należy, iż wskazanie tych i tak ujętych, a nie innych kierunków (trendów) jest konsekwencją prowadzonych przez autora tego artykułu badań naukowych oraz subiektywności dokonanej przez niego wyboru. Zdać sobie jednak należy w pełni sprawę z tego faktu, iż nie są one jednak jedyne. Można bowiem w literaturze przedmiotu spotkać inne, tym bardziej, że świat współczesny, a w tym i jego polityka bezpieczeństwa, w którym dostrzegana jest jego dynamika zmian, chociażby tylko w aspekcie tak wszechobecnej globalizacji, wszechobecności Internetu¹³, ciągle zmieniających się uwarunkowań naszego życia oraz dzieł jeszcze innych czynników, zdarzeń, zjawisk, ale i procesów nie tylko nie ułatwia nam zadania zajmowania się problemem bezpieczeństwa, ale jeszcze bardziej to komplikuje, a szczególnie, jeśli odnosi się to do przyszłości¹⁴, w stopniu odbierającym często nam wiarę w jakiegokolwiek racjonalne działania prognostyczne¹⁵.

Europejski charakter strategicznego środowiska bezpieczeństwa¹⁶, na co my, Europejczycy,

¹³ *Internet jest jak wysoka fala przyływu, która ciągle wzbiera i wzbiera, a my jesteśmy jak pływający kajakiem turyści. Fala biegnie tysiącami mil przez Pacyfik i nabiera rozpędu. I nadzieje chwila, że nie uniesie nas w górę i ciśnie w dół. /.../ Wszyscy to odczuwają – przemysł komputerowy, telekomunikacja, media, producenci układów elektronicznych i oprogramowania. Tylko niektórzy zdają sobie z tego sprawę*, Andrew Grave (b. dyrektor Intelu), *Fortune*, 09.07.1996.

¹⁴ *Zaden pesymista nigdy nie odkrył tajemnic gwiazd ani nie dopłynął do nieznanymi łądów, ani nie otworzył nowego rajy dla ludzkiego ducha*, H. Keller, za: M. Kaku, *Fizyka przyszłości...*, s. 38.

¹⁵ *Prognozy są trudne, zwłaszcza kiedy dotyczą przyszłości – Mark Twain. Mimo tego zapotrzebowanie na eksperckie przepowiadanie przyszłych wydarzeń i trendów jest ogromne. Szczególnie w polityce bezpieczeństwa, biznesie. A efekt tego – mizerny, a czasem i bardzo niebezpieczny*. R. Woś, *Ekonomiczne wyrocznie karmią nas iluzjami*, DGP magazyn nr 169(3307) z 31.08.–01.09.2012.

¹⁶ Strategiczne środowisko bezpieczeństwa: zewnętrzne i wewnętrzne czynniki warunkujące realizację interesów w dziedzinie bezpieczeństwa oraz osiąganie celów strategicznych. Tymi czynnikami są: wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyka. Można je analizować w kategoriach abstrakcyjnych parametrów, które powinny podlegać konkretyzacji w odniesieniu do danego organizacji (państwo, region) czy też sytuacji, albo w ujęciu globalnym w określonej, najczęściej aktualnej, fazie rozwoju rzeczywistości międzynarodowej, lub też z perspektywy konkretnego państwa (i wtedy będzie się ono nieco lub zasadniczo odmienne dla każdego państwa z osob-

powinniśmy zwrócić szczególnie baczną uwagę, ulega ciągle i trwałym, często trudnym do przewidzenia zmianom. Z tego powodu należy, podczas opracowywania wszelkich prognoz¹⁷ (projekcji¹⁸) w zakresie odgrywania ról przez jego graczy, zakładać konieczność prowadzenia działań w strukturach i ramach organizacji międzynarodowych, w wymiarze narodowym i międzynarodowym, a więc posiadania różnego rodzaju wiedzy i mądrości z niej korzystania. W szczególności jednak należało będzie zwrócić uwagę na wszelkie możliwe kombinacje procesów, których współwystępowanie może się okazać rzeczywistym generatorem ewaluacji przyszłego ładu międzynarodowego. Dokonując zatem próby identyfikacji istoty „strategicznego środowiska bezpieczeństwa przyszłości”, czy też i „strategicznego myślenia o przyszłości, jej bezpieczeństwie” lub i „strategicznego studiów nad bezpieczeństwem przyszłości”¹⁹

na). Cele strategiczne w dziedzinie bezpieczeństwa – określony przyszły stan państwa w dziedzinie bezpieczeństwa, uwzględniający potrzeby i podstawowe wartości wyrażone interesami narodowymi, kształtowany przez otoczenie i możliwości, przewidywany do osiągnięcia w dłuższej perspektywie czasowej. H.R. Yarger, *Strategic Theory for the 21st Century*, SSI, USAWC, Carlisle 2006, s.96.

¹⁷ Prognoza – narzędzie myślenia o przyszłości, które usiłuje odpowiedzieć na pytanie: *jaki będzie kształt przyszłości?*, a odpowiedź na to pytanie formułowana jest w jednoznacznie twierdzącym sensie (konstatująca), że: *„będzie tak i tak”*, a więc w kategorii „wydarzeń”, a nie „procesów”, w prognozie m.in., budując obraz przyszłości na podstawie zastosowania określonych modeli ekonometrycznych, konieczne jest przyjęcie pewnych własnych założeń merytorycznych co do kształtowania się realnych procesów w przyszłości; przyjmuje się że określone założenia merytoryczne, lepsze wyniki daje w okresach krótszych i średnich (do 5 lat) niż długich (w odniesieniu do nauki i techniki są łatwiejsze do przewidzenia ex ante w okresie do 5 lat niż dłuższym. M. Kozub, *Myśleć strategicznie o...*, s. 98–100.

¹⁸ Projekcja – narzędzie myślenia o przyszłości, które usiłuje odpowiedzieć na nieco inne pytanie, a mianowicie: *„jaki może być kształt przyszłości w przypadku, gdyby wystąpiły określone warunki?”* odpowiedź na stawiane pytanie ma charakter hipotetyczny, a nie twierdzący. W projekcji, która jest symulacją pewnych procesów z przeszłości przez przeniesienie ich na przyszłość, nie występuje tak ostro potrzeba formułowania samodzielnych założeń – wystarcza określenie algorytmu obliczeń, którego istotę z reguły stanowią proporcje międzygałęziowe z przeszłości własnej lub kraju przyjętego za wzorzec. Na wyniki przeszłości, symulowane na przyszłość, mają wpływ zarówno czynniki przewidywalne, jak i trudniejsze do wcześniejszego przewidzenia ex ante procesy w nauce i technice. Ibidem, s. 98.

¹⁹ 8 elementów w strategicznym myśleniu (studiach) o bezpieczeństwie przyszłości: określenie wielowariantowej wizji przyszłości; cel działania w każdym z rozpatrywanych wariantów; sposób realizacji przyjętego celu nadrzędnego (z wariantu), określane jako „droga dojścia” lub „mapa dro-

powinniśmy mieć świadomość, że współcześnie w obszarze nauk społecznych, ale w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie i nauki o obronności są to terminy bardzo „modne”, ale przedstawiane najczęściej jako „domyślne”, przez co mało precyzyjne. Jeszcze nie tak dawno np. Th. Friedman, odnosząc się m.in. do współczesności i przyszłości, używał terminu „świat postpostzimnowojenny”, który [...] *jest wielobiegunowy, a pozycja Ameryki jest w nim zewsząd kwestionowana. Potęga Chin rośnie dzięki oszczędnościom i wyjątkowej pracy Chińczyków. Reszta wschodzących mocarstw, które jeszcze w czasach postzimnowojennych odgrywały marginalną rolę, swoją coraz mocniejszą pozycję buduje wyłącznie w oparciu o gwałtownie rosnącą cenę ropy naftowej*²⁰. Podkreślenia wymaga również i to, iż zarówno doświadczenia z historii, jak i wyniki najnowszych badań wskazują, że pojęcie „strategiczne środowisko bezpieczeństwa przyszłości”²¹ jest jednak nierozzerwalnie związane z dziejami ludzkości, a więc zarówno z losami indywidualnych ludzi, narodów, państw, jak i szeroko rozumianej społeczności międzynarodowej (globalnej), a więc ciągle i trwale też ewoluuje. Oznacza to, że na identyfikację istoty studiów strategicznych nad przyszłością, a w tym i jej bezpieczeństwem, składać powinny się następujące elementy:

- naukowe podejście do problemu, a więc w jakimś zakresie metoda dochodzenia do interesujących nas wniosków,
- identyfikacja pożądanych, możliwych (prawdopodobnych) *zmian* (trendów), a więc procesów prowadzących do przyszłości (jest to przedmiotem tych studiów) oraz
- rozpoznanie (wskazanie) obrazu bezpieczeństwa przyszłości, a więc wizji (kierunków pożądanych zmian) bezpieczeństwa docelowego (określa wynik studiów).

---

gowa”; wybór priorytetów zapewniających najlepsze efekty realizacji przyjętego celu; rozmieszczenie dostępnych środków rozwojowych zgodnie z przyjętymi priorytetami, czyli ich podział na poszczególne cele; określenie kompleksów działań strategicznych niezbędnych dla realizacji celu; rozmieszczenie działań w czasie, ich kolejność z określeniem najpilniejszych, stanowiące swoisty „rozkład jazdy”; ustalenie wykonawców poszczególnych działań i terminów ich realizacji. M. Kozub, *Myśleć strategicznie o...*, s. 93–94.

²⁰ T.L. Friedman, *Świat postpostzimnowojenny*, „Gazeta Wyborcza” 2006, wydanie z 15 maja.

²¹ Word Futures Studium Federation, *Futures Bulletin*, nr 2 /2008, za: A. Karpiński, *Co trzeba wiedzieć o studiach nad przyszłością?*, PTE, Warszawa 2009, s. 28–29.

Odwołując się do powyższych elementów, można stwierdzić, iż bez nich nie będzie można nie tylko mówić na temat naukowego i strategicznego myślenia o bezpieczeństwie przyszłości, ale również zajmować się tym tak ważnym dla nas (ludzi!) problemem, nadrzędną (egzystencjalną) wartością i potrzebą, priorytetowym celem. Nie powinna być to zatem możliwość zajmowania się bezpieczeństwem przyszłości, ale potrzeba, konieczność a być może i obowiązek. Jest to tym istotniejsze, iż w naszym codziennym życiu często mamy do czynienia z różnymi opiniami i sądami odnoszącymi się nie tylko do przyszłości, ale i nas interesującego bezpieczeństwa. Chcąc jednak aby te studia, a zarazem i nasze zajmowanie się problematyką bezpieczeństwa przyszłości rozpatrywane były w oparciu o badania naukowe, należałoby wyraźnie odróżniać to na co zwracają uwagę wyniki różnych badań naukowych (myślenie i działanie naukowe, proces – dynamiczne rozumowanie przyszłości), od tego co nim nie jest, pomimo nawet częściowego ich przypominania (zdarzenia jednostkowe, jednorazowe – statyczne rozumowanie przyszłości). Kontynuując te wywody, należałoby zatem zapamiętać na przykład i to, iż ani naukowym myśleniem, ani też działaniem, nie będą różnego rodzaju twierdzenia typu „science fiction”, np. powieści J. Verne’a, S. Lema, czy jeszcze i innych a także różne zgadywania przyszłości czy i też różnego rodzaju wróżbiarstwa (czarnowrózbiectwo).

Identyfikując jednak istotę strategii, jako m.in. myślenie i działanie organizacji łączącej w sobie określone cele, konkretne zasoby, narzędzia w domenie bezpieczeństwa a także zdiagnozowaną genezę i rozwój myśli strategicznej, należałoby spróbować odpowiedzieć na następujące pytanie: *jakie zasadnicze czynniki (wyznaczniki) mogą wpływać na aktywność myślenia strategicznego i w znacznym stopniu ją kreować (kształtować)?* Intuicja podpowiada jednak, iż zdecydowana liczba tych „sił”, różnych czynników (wyznaczników) może oddziaływać na wszelkie aspekty tego myślenia i działania, a w tym np. poziom rozwoju cywilizacyjnego, cele polityczne i zasobność podmiotów, systemy wartości, stopień rozwoju techniczno-technologicznego, warunki geograficzne i jeszcze inne. Z tego wynika, że polityka i strategia bezpieczeństwa są pewnym, jakby *mega myśleniem i działaniem* (identyfikowanym jako jedność), na które składa się szereg podprocesów, a zasadni-

czym celem strategii powinno być generowanie sprzyjających efektów strategicznych wspierających osiągnięcie celów służących realizacji lub obronie i ochronie interesów narodowych. Efekty te powinny natomiast wynikać ze skutków i rezultatów podjętych działań, a więc efektu synergii²² w osiągnięciu zakładanych celów, w wyniku zastosowanych koncepcji działania oraz użytych zasobów (sił i środków) a także wykorzystanych odpowiednio metod i sposobów. W ten sposób rezultaty te powinny stanowić swoistą miarę jakości podjętych działań w celu zrealizowania zdefiniowanych zamiarów politycznych.

W tym miejscu należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że każde państwo w odniesieniu do istoty bezpieczeństwa ma nie tylko inne wymagania, ale także posiada zróżnicowane, normatywne i instytucjonalne, ramy formułowania strategii służącej jego zapewnieniu oraz odniesienia się do strategicznego środowiska bezpieczeństwa. Dlatego strategiczny proces formułowania strategii bezpieczeństwa może przebiegać w różny sposób, ale mało prawdopodobne wydaje się, a czasami wręcz niemożliwe, wygenerowanie uniwersalnej koncepcji przebiegu tego procesu. Jest tym istotniejsze, że tzw. rytmu światowej polityki (architektury) bezpieczeństwa nie wyznacza już konfrontacja supermocarstw i kontrola zbrojeń jądrowych, lecz konflikty (kryzysy) wewnętrzpaństwowe i interwencje humanitarne. Miejsce zimnej wojny zajmują różnego rodzaju konflikty, w tym np. konflikty etniczne, które należy w inny, w porównaniu do konfliktów militarnych, sposób analizować, oceniać, ale i diagnozować. To samo można byłoby powiedzieć o „małych wojenkach

partyzanckich”, czy i różnych dylematach interwencji (działań, operacji) humanitarnych, w których do niczego nie przydały się różnego rodzaju teorie odstraszenia, czy też prewencyjne. W takich warunkach mało przydatne wydaje się także dotychczasowe przygotowanie intelektualne specjalistów od studiów strategicznych, czy też i studiów nad bezpieczeństwem przyszłości, oparte jedynie, najczęściej, na znajomości tradycyjnych, często już przestarzałych i nieprzystających do zmieniających uwarunkowań, zasad (reguł) zarządzania państwem i przygotowywania oraz prowadzenia działań połączonych (operacji militarnych). Uzasadnieniem tej tezy powinno być to, że jedną z ważniejszych cech, a być może i nurtów, współczesnej nam cywilizacji stanowić powinien rozwój studiów nad bezpieczeństwem przyszłości, ale studiów opartych na wiedzy (nauce) i wynikającej z niej mądrości, które będą także zróżnicowane pod względem ich horyzontu czasowego²³, ale i przedmiotu. Dotyczyło to będzie bezpieczeństwa przyszłości w odniesieniu do egzystencji człowieka, ale głównie jego rozwoju a nie tylko bytu, rodziny, ale także obszarów, w których jest aktywny (dom, szkoła, firma, miasto, region, państwo czy i wspólnota ponadpaństwowa). Przedmiot ten dotyczyć powinien zatem w całej rozciągłości bezpieczeństwa odnoszącego się do przyszłości naszej cywilizacji, gatunku ludzkiego, a na tym tle „dopiero” świata czy regionu.

Problematyka myślenia i działania strategicznego nie jest jednak zagadnieniem nowym. Można wręcz odnieść wrażenie, że podstawowe dla tej dziedziny pojęcia także nie budzą żadnych wątpliwości i w zasadzie nie podlegają dyskusji. Tymczasem wystarczy choćby pobieżne przejrzanie współczesnego piśmiennictwa poświęconego temu zagadnieniu, by się przekonać, że jest to problem wciąż otwarty i mimo wszystko nowy. Niemal każde zagadnienie jest przedmiotem gorących sporów, a podziały między zwolennikami różnych podejść czy ujęć nadal sięgają dość głęboko.

Punkt wyjściowy do rozważań nad myśleniem i działaniem w sposób strategiczny stanowi pojęcie kultury strategicznej, w tym konieczność jej występowania oraz jej jakość. Pojęcie to do słownika studiów strategicznych wprowadzone zostało przez J. Snydera, który w 1977 roku, za-

²² Efekt synergii jest to zasada, którą można potocznie zapisać jako „2+2=5” – efekt synergii mówi, że wspólne działanie wszystkich części jest znacznie większe, niż suma poszczególnych części razem; jest przeciwieństwem antagonizmu. Efekt synergii może mieć wymiar dodatni lub ujemny. Istnieje zjawisko zwane The Apollo Syndrome, które opisuje synergię ujemną. Dotyczy ono zarządzania – w sytuacji, grupa inteligentnych i zdolnych osób uzyska gorsze wyniki niż grupa mniej zdolnych ludzi, czy każdy z członków opisanego zespołu z osobna. Efekt synergii obowiązuje praktycznie w każdej dziedzinie – psychologii społecznej, chemii, energetyce etc. Istota – synchronizacja np. wysiłków wojsk i środków poszczególnych RSZ podczas działań bojowych w osiągnięciu jej celu, w wykorzystaniu ich zróżnicowanych możliwości tak, aby w rezultacie efektu synergii skutki połączonych działań były większe niż zwykła suma skutków działań RSZ z osobna – wykonują zadania na rzecz operacji, a nie, jak to było wcześniej, na korzyść któregoś z nich, M. Kozub, *Konflikty początku...*, 61–64.

²³ Najczęściej wymieniany horyzont czasowy to 20–30 lat, ale można spotkać się z horyzontem 50 lat.

stanawiając się m.in. nad radziecką doktryną nuklearną, opracował studium analityczne na temat sowieckiej kultury strategicznej²⁴, stwierdzając m.in., że ...*kultura strategiczna to zbiór stałych i obowiązujących koncepcji, poglądów oraz wzorców zachowań związanych ze strategią nuklearną państwa podzielanych w ramach społeczności polityczno--strategicznego kraju. Zbiór tych poglądów, w jego ocenie, jest właściwy raczej sferze kultury niż polityki*²⁵. Ważnym zadaniem kultury strategicznej byłoby zatem kreowanie studiów (podejścia) strategicznych wśród elit politycznych państwa, które powinno „dyscyplinować” polityczne myślenie i działanie. Jest to tym ważniejsze, iż cechy studiów strategicznych są odwrotnością kiepskiej polityki, wręcz politykierstwa, które prowadzi do słabości wewnętrznej i międzynarodowej państwa. Nośnikiem studiów strategicznych są jednak ich *wymiary strategii*, a więc: proces, treść i kontekst. Są to zatem wymiary, z którymi mamy do czynienia w sytuacji każdego problemu strategicznego, z którym nierozzerwalnie wiążą się jej trzy, częściowo się zazębiające i pokrywające, następujące aspekty, a mianowicie: *proces myślenia strategicznego, proces formowania strategii oraz działanie strategiczne* (proces zmiany strategicznej). *Myślenie strategiczne* koncentruje się wokół *strategia*, a sprowadza się często do pytania, *jak przywódca strategiczny (menedżer, lider, ...) powinien myśleć, by proces rozumowania strategicznego przyniósł jak najlepsze rezultaty?* Natomiast zagadnienie *formowania strategii*, koncentruje się wokół samej *strategii*, a sprowadza się do rozważań, *jak przywódca strategiczny powinien zorganizować działania, by proces formowania strategii przyniósł jak najlepsze rezultaty?* Z kolei *działanie strategiczne* (zmiana strategiczna), koncentruje się wokół organizacji, a sprowadza się do pytania, *jak przywódca strategiczny powinien działać oraz przeprowadzić zmiany, by proces odnowy strategicznej przyniósł jak najlepsze rezultaty*²⁶.

Taki sposób postępowania stawia jednak przed poszczególnymi strategami określone wymagania co do umiejętności i kompetencji w zakresie stra-

tegicznego myślenia i działania. Strateg powinien posiadać umiejętność *myślenia krytycznego*²⁷, *myślenia kreatywnego*, jak i *myślenia systemowego*, łącząc te specyficzne sposoby z kategoriami czasu (horyzontu czasowego) oraz wartości i norm etycznych. Rozważenie zróżnicowanych przesłanek, alternatywnych punktów widzenia, wyjaśnienie oraz ocena wynikających z nich wniosków, jak też analiza i ocena trafności argumentów (ich obiektywności lub subiektywności), wyjaśnia – co w strategicznym środowisku jest żywotne, ważne lub istotne, a co nie. To bowiem w ramach procesu myślenia krytycznego poszukuje się „twardych” argumentów i faktów, ale i rozważa się siłę wpływu nieznanego ryzyka oraz szans. Pozwala to zrozumieć, że strategiczne środowisko składa się zarówno z materialnych, jak i niematerialnych systemów, mających ogromny wpływ na jakość i wiarygodność prowadzonego przeglądu²⁸. Proces ten powinien zatem prowadzić do zidentyfikowania nie tylko tego, co jest znane i ważne w aktualnej sytuacji, ale poprzez analogię historyczną powinien zbadać „wnętrze sytuacji” i tym samym uzyskać wgląd w potencjalnie nierozpoznane czynniki i relacje między nimi. Koncepcja „myślenia kategoriami czasu” (*thinking in time*) pozwala natomiast łączyć ze sobą nieciągłe zjawiska na osi czasu, ale także umożliwia ukazanie określonych konsekwencji dzisiejszych decyzji na wybory dotyczące przyszłości. Jest to jeden ze sposobów myślenia, który, jak się ocenia, powinien pomóc łagodzić skutki niejasności, niepewności, zmienności oraz złożoności przyszłego środowiska stra-

²⁷ Myślenie krytyczne jest przydatne zarówno podczas rozwiązywania problemów, jak i szeroko rozumianego myślenia strategicznego, wskazując racjonalny sposób określenia interesów i powiązanych z nimi zróżnicowanych czynników strategicznych. Ogólnie rzecz ujmując, myślenie krytyczne oznacza sceptycyzm i nieprzyjmowanie niczego jako z góry danej prawdy; oznacza analizowanie argumentów poprzez rozważanie proponowanych w nich definicji, przesłanek i logiki, na których się opierają. Główne komponenty tego procesu – dokładne określenie problemu, ocena informacji, ocena implikacji, podjęcie decyzji (wykorzystanie osądu) – prowadzą do zrozumienia faktów i okoliczności dotyczących interesów i ich implikacji. *U.S. Army War College Guide to National Security Issues*, vol. I *Theory of War and Strategy*, 3rd edition, (ed.) J. B. Bartholomees, Jr, DNSS, U.S. AWC, Carlisle 2008.

²⁸ S.J. Gerras, *Thinking Critically About Critical Thinking: A Fundamental Guide for Strategic Leaders* [w:] *Strategic Thinking*, Carlisle, PA: U.S. Army War College, 2007.

²⁴ J. Baylis, J. Wirtz, C. S. Gray, E. Cohen, *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*, UJ, Kraków 2009, s. 88–92.

²⁵ J. Snyder, *The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options*, RAND, Santa Monica 1977.

²⁶ M. Kozub, *Studia strategiczne...*, s. 64–66, za: J. Baylis, J. Wirtz, C. S. Gray, E. Cohen, *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*.

tegicznego²⁹, starając się objąć swoim zasięgiem całość.

Z kolei myślenie kreatywne, nazywane też lateralnym³⁰ czy równoległym, to proces oferujący nowe i zróżnicowane sposoby patrzenia na informacje i relacje między danymi aktorami i wydarzeniami. Myślenie to polega bowiem na kontrolowaniu procesu myślenia oraz stosowaniu narzędzi umożliwiających świadome tworzenie nowych pomysłów. Zarządzanie w oparciu o wzorce, tradycję, logikę czy historię, czyli tzw. myślenie wertrykalne, powinno zostać wzbogacone technikami myślenia kreatywnego, burząc dotychczasowe sekwencje, przyjmując czasami inny punkt widzenia a także dystansując się do obowiązujących reguł w celu prezentowania czegoś nowego, wykazując się zdolnościami do przystosowania się do nowej sytuacji, talentem, bystrością oraz tradycyjnie rozumianą inteligencją³¹.

Myślenie strategiczne nierozzerwalnie wiąże się zatem z procesem rozstrzygania *problemów strategicznych*, których nie należy rozumieć negatywnie, jako kłopotliwe położenie (zagrożenia), którego należy unikać, lecz neutralnie, jako skomplikowaną sytuację (ewoluujący proces), z których należy znaleźć jakieś rozsądne wyjście. Na proces ten składa się wiele elementów (różnorodnych czynności) realizowanych przez umysł stratega w celu poszerzenia posiadanej wiedzy. Ogólnie można wyróżnić czynności poznawcze ukierunkowane na zdefiniowanie problemu strategicznego oraz czynności mające na celu jego rozwiązanie, a więc m.in.: identyfikacja, czyli rozpoznanie lub ustalenie znaczenia problemu; *diagnoza*, żeby zmierzyć się z problemem, strateg musi zgłębić jego strukturę i przyczyny; *tworzenie*, formułowanie lub wymyślenie rozwiązania oraz wybór najbardziej optymalnego; *realizacja*, wdrażanie lub faktyczne rozwiązanie problemu następuje dopie-

ro wtedy, gdy zostaną podjęte konkretne działania, które przyniosą zamierzone rezultaty.

Toteż uważa się, iż studia strategiczne nad przyszłością³², a szczególnie o jej bezpieczeństwie, o wyborze dróg rozwoju ale i gwarantowania niezbędnego bytu, powinno być nieodłącznym atrybutem funkcjonowania każdej organizacji. Powinno się jednak pamiętać, że konstruowanie (prognozowanie, projektowanie) skończonych obrazów strategicznego środowiska bezpieczeństwa przyszłości skazane będzie z góry na niepowodzenie. Jest to bowiem tego konsekwencją, iż właściwie wszystkie zjawiska (zdarzenia), ale i procesy ulegają ciągłym zmianom³³, nie powtarzają się nigdy w ten sam sposób i stają się tym samym z definicji nieprzewidywalne. Przyszłość próbuje się prognozować, szukając odpowiedzi na wiele pytań, a w tym i na to najczęściej spotykane: *jaka ona będzie?* A może lepiej byłoby zapytać, *jaka ona może być, co nam może przynieść?* Biorąc pod uwagę sztukę zarządzania, która zrównana została ze sprawnością adaptacji, reagowania na zdarzenia tak wewnątrz, jak i w otoczeniu, przystosowania się do przewidywanych (prognozowanych) zmian, jak i inne pytania, a w tym: *czy taka bierność, jaką my współcześni ludzie reprezentujemy, godna jest człowieka początku XXI wieku? czy wystarczy tylko takie postępowanie w cywilizacji informacyjnej, które staje się coraz bardziej ważne?* – można od-

³² [...] *Wiele z otaczających nas, a niezrozumiałych zjawisk łatwiej byłoby pojąć, gdybyśmy potrafili spojrzeć w nowy, świeższy sposób na szaleńcze tempo zmian, dzięki któremu rzeczywistość zmienia się czasami tak, jak w wariackim kalejdoskopie. Następujące z przyspieszeniem zmiany nie tylko bowiem godzą w produkcję przemysłową czy nawet w państwo jako takie; stanowią konkretną siłę, która drąży głęboko nasze osobiste życie, zmusza nas do odgrywania ciągle nowych ról i stawia nas w obliczu niebezpieczeństwa nowej, bardziej niepokojącej choroby psychicznej. Ta nowa choroba to jakby porażenie przyszłością, (...) to – SZOK PRZYSZŁOŚCI*, A. Tofler, *Szok przyszłości*, PIW, Warszawa 1998.

[...] *nasz świat jest INNY. Zapomnijmy o starym porządku. Zapomnijmy o tym, co wiedzieliśmy wczoraj. Oto rewolucyjna rzeczywistość: 1,3 kg mózgu zawiera klucz do przyszłości. Przewaga nad konkurencją leży w inności. Różnice w coraz większym stopniu wynikają z tego, co ludzie myślą, a nie z tego, jak kształtują ich rozmaite instytucje. Obecnie jedynie talent sprawia, że kapitał zaczyna tańczyć.* J. Ridderström, K. Nordström, *Funky biznes. Taniec talentu z kapitałem*, Warszawa 2001.

³³ Heraklit z Efezu, – („panta rhei”), najbardziej znana koncepcja zmiany jako centralnego elementu świata (wszystko płynie), jak Heraklit określił to w słynnym zdaniu „nie można dwa razy wejść do tej samej rzeki, za każdym razem bowiem inna woda w niej płynie”. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Heraklit>

²⁹ R.E. Neustadt, E.R. May, *Thinkig in Time: The Use of History for Decision Makers*, New York: The Free Press, 1986.

³⁰ Myślenie lateralne (myślenie w bok), termin wprowadzony przez Edwarda de Bono, oznaczający nowe spojrzenie na sytuację, dostrzeżenie nowych możliwości, przeformułowanie problemu dające szansę rozwiązania go nowymi metodami. Myślenie lateralne to gotowość do pozbycia się sztywności w postrzeganiu i rozumieniu świata, zdolność patrzenia na problem z różnych stron. Takie podejście pozwala na świadome poszukiwanie nowych, alternatywnych rozwiązań, np. za pomocą myślenia twórczego, http://pl.wikipedia.org/wiki/My%C5%9Blenie_lateralne

³¹ *U.S. Army War College Guide to National Security Issues*.

powiedzieć tylko w jeden możliwy sposób, a więc zdecydowane – NIE! Do kwestii tej odniósł się m.in. lotnik i pisarz francuski A. de Saint Exupery, pisząc: *Twoim zadaniem nie jest przewidywać przyszłość, lecz ją umożliwić*. Wszystko to zatem sprawia, że to właśnie MY, już dzisiaj a nie jutro, powinniśmy w istotny sposób zmienić dotychczasowe podejście i sposób myślenia oraz działania w tym kontekście. Pytania kluczowe w odniesieniu do przyszłości, jak również jej bezpieczeństwa to m.in.: jak chcemy (chcielibyśmy), żeby było? Jak do tego można doprowadzić? Co i jak sprawić (spowodować), aby prognozowane zmiany służyły nam, naszym zamiarom, a nie przeszkadzały i były zagrożeniami? Jakie szanse mogą zaistnieć i jak je będziemy mogli wykorzystać? Warto więc podkreślić, że w takim podejściu to nie MY będziemy przystosowywali się do otoczenia, lecz to otoczenie powinno być kreowane (kształtowane) zgodnie z naszą wolą! Tym bardziej za zasadne uważa się formułowanie i innych pytań dotyczących przyszłości, a w tym m.in. takich, jak: Czy zwalnia to (zmiany – przyp. aut.) poszczególne organizacje, a w tym i każdego z nas, od myślenia o tym, co może nastąpić, co może się zdarzyć? Czy antycypowanie rzeczywistości jest całkowicie nieracjonalne? Poszukiwanie odpowiedzi na tak skonstruowane i inne jeszcze pytania, a w tym m.in. o to: jak funkcjonować?, jak sprawnie i skutecznie działać w warunkach zmian zachodzących we współczesnym, a przede wszystkim przyszłym świecie?, jaki może być kontekst konfliktów społeczno-militarnych? pozostawać musi dla każdej organizacji, każdego państwa i każdego z nas pytaniem podstawowym. Tłem dla tego typu rozważań pozostaje jednak, zresztą jak zwykle, bezpieczeństwo, kategoria pojęciowa obejmująca w sposób kompleksowy zarówno byt, przetrwanie podmiotu, jak i też realizację jego wielosektorowych dążeń rozwojowych, a więc rozwój.

Można więc przyjąć, iż analizowanie, ocenianie a także diagnozowanie i prognozowanie stanu, charakteru, czy też dynamiki zmian w zachodzących procesach strategicznego myślenia o bezpieczeństwie przyszłości, przede wszystkim pod kątem opisu zdiagnozowanych zagrożeń i prognozy wyzwań, a więc tych istotnych zdarzeń i warunków, w których konkretny podmiot powinien podejmować próby realizacji swoich zamierzeń, interesów czy też celów, stały się głównymi obszarami zainteresowań odpowiednich do tego po-

woływanych instytucji. Wyzwania te, na co należy zwrócić szczególną uwagę, mogą obejmować wszystkie płaszczyzny (sfery, obszary, ...) naszego życia, a więc m.in.: polityczną, ekonomiczną, militarną, informacyjną (dyplomatyczną), społeczną, naukową, ekologiczną, kulturową, religijną i wiele jeszcze innych. Losy tym samym poszczególnych narodów i państw, organizacji międzynarodowych, itd., podobnie zresztą jak losy całej cywilizacji ludzkiej, można, ale i powinno się rozpatrywać właśnie z punktu widzenia racjonalności ich reakcji na wyzwania, przed którymi stają, a nie tylko znane już i opisane zagrożenia – jak to dotychczas najczęściej ma miejsce.

Odnosząc się do powyższych zapisów, można przyjąć, iż współczesna ludzkość i cywilizacja, że gatunek ludzki i wielkie zbiorowości znajdują się na swoistym rozdrożu cywilizacyjno-kulturowym. Rozdroże to, to potrzeba zdecydowania o naszej przyszłości i o gwarantowaniu „jedynie”: o bycie (przetrwaniu), czy też i chęci (potrzebie?) rozwoju. Rozdroże to, to zatem także pewien wybór dokonywany przez każdego z nas, ale i przez każdą organizację, a odnoszący się do tezy, iż: *już dzisiaj jesteśmy w punkcie zwrotnym historii, a menadżerowie jedynie reagują na niekończącą się serię zdarzeń losowych. Przed nami, aby uzyskać sukces (zamożność?) w przyszłości, dwie drogi wyboru: aby odnieść sukces musimy: nauczyć się żyć i współdziałać w grupie, myśleć innowacyjne, kreować przyszłość, zdobywać kompetencje m.in.: analityczne, komunikacyjne, diagnostyczne, prognostyczne, itd. ..., gdy natomiast dalej będziemy myśleć tylko o sobie, niestety, niszczymy jedynostkę³⁴.*

Umiejętność dostosowania rozwiązań systemowych do pojawiających się co rusz nowych wyzwań ma, z punktu widzenia formułowania przez każdą organizację (każdy podmiot) własnej strategii, znaczenie podstawowe, zarówno w sensie uświadomienia sobie, że procesy te rzeczywiście zachodzą lub mogą zachodzić w przyszłości, jak i też zajęcia w stosunku do nich racjonalnego stanowiska. Wyłania się tym samym nowa konstrukcja w światowym układzie geopolitycznym i geostrategicznym, od której w dużej mierze zależeć będzie także bezpieczeństwo przyszłego świata.

³⁴ M. Kozub, *Myśleć strategicznie o...*, s. 90.

Teoretycznie można przyjąć, że temu wszystkiemu powinna służyć futurologia³⁵, a więc nauka zajmująca się badaniem przyszłości. Należałoby jednak mieć na uwadze to, że istota tego terminu nie polega na wróżeniu z fusów, ani też nie jest jedną z dziedzin czarnowrózbiectwa, czy też i efektem fantazji człowieka (*science fiction*). Ocenia się jednak, na co należy też zwrócić uwagę, iż prowadzone w niej prace dotyczą analizy, oceny i diagnozy zdarzeń z przeszłości, ale i prognozują przyszłość, często polegają też na zgadywaniu ale i prostej jej ekstrapolacji. Toteż uważa się, że znacznie bardziej efektywne byłyby przedsięwzięcia prowadzone pod hasłem *strategiczne studia nad bezpieczeństwem przyszłości*, które bazowałyby na interdyscyplinarnych analizach i ocenach, ale i diagnozach i prognozach zdarzeń, zjawisk, lecz także, a być może głównie, procesów, prowadzonych przy użyciu „starych”, ale i nowoczesnych technik badawczych, jak np. foresight³⁶, któ-

³⁵ Futurologia (łac. *futurus* – przyszły; inaczej: prognostyka). Jest określana bardzo różnie, a jej przewidywania często negowane. Próba określenia czym tak naprawdę ta dziedzina nauki jest, trudno określić. Można zaryzykować stwierdzenie, że to socjologia przyszłości, która w przeciwieństwie do socjologii klasycznej nie bada społeczeństw z perspektywy statycznej, tylko dynamicznej. Innymi słowy jest nastawiona na badanie procesów w konkretnym czasie (przyszłym), a nie uniwersalnych, jednostkowych zdarzeń, (zjawisk). Dla nauk społecznych futurologia stanowi „generator scenariuszy”, (wariantów), który służy do penetracji wyróżnionych zagadnień, dla szerzej rozumianych obszarów badawczych. Najważniejszą i najpopularniejszą metodą „badania przyszłości” jest przede wszystkim analiza, ocena, diagnoza i prognoza (projekcja) przeszłych, współczesnych i przyszłych zjawisk, na podstawie obserwacji społeczeństwa, mediów i wyodrębnienie z nich najważniejszych tzw. trendów (megatrendów) przeznaczonych do badania i penetracji. Innym sposobem są metody czysto matematyczne, jak rachunek prawdopodobieństwa, a także sposoby komputerowe, które na podstawie określonych danych formułują koncepcje przyszłości. Termin „futurologia” wymyślił i wprowadził w 1943 roku Ossip K. Flechtheim, ale prawdziwą działalność nauka ta rozpoczęła dopiero w 1962 roku, gdy rząd Francji powołał grupę „Roku 1985”, która miała za zadanie uzyskać informacje o przyszłości kraju. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Futurologia>, ale i pamiętać należy, że w literaturze przedmiotu występują dwa pojęcia, a więc: „futurologia” i „futurystka”. O ile to pierwsze zostało już wyjaśnione w miarę dokładnie, a więc że jest to w jakimś zakresie wiedza o przyszłości i sposób dochodzenia do niej, to futurystka precyzuje (określa) próbę zastosowania wiedzy o przyszłości (jej bezpieczeństwie) w praktyce życia społecznego (odnoszącego się do aspektów bezpieczeństwa!) ale i gospodarki. M. Kozub, *Studia strategicznie o...*, op. cit., s.74.

³⁶ Foresight – opisuje proces grupowego myślenia o przyszłości uwzględniający wpływ na przebieg wydarzeń decyzji podejmowanych „po drodze” przez nas samych, za: M. Kleiber, *Nauczmy się poznawać przyszłość*, Dziennik Gazeta Prawna nr 55 (3193), 19.03.2012.

ra już współcześnie należy do popularnych metod badawczych zajmujących się zbieraniem i przetwarzaniem różnorodnej wiedzy o przyszłości. Skoro więc metoda ta może zajmować się aspektami przewidywania (projektowania) przyszłości³⁷, w tym m.in. rozwoju kraju, regionu, firmy, to tym bardziej, pamiętając przy tym, że każda organizacja chcąc się rozwijać musi istnieć (posiadać swoją strategię), można przyjąć, że to właśnie strategia (koncepcja jednoczesnego myślenia i działania w osiągnięciu zakładanej wizji) upoważnia nas do wejścia w obszar tzw. architektury bezpieczeństwa organizacji lub strategicznego myślenia o jej bezpieczeństwie w przyszłości, a w konsekwencji studiów nad bezpieczeństwem przyszłości.

W wielu artykułach i książkach fantastycznonaukowych można znaleźć możliwe, ale także i niedorzeczne prognozy (wizje), ale i przepowiednie na nadchodzące lata, dekady³⁸. Dotyczą one zarówno urlopu na Marsie, jak i znalezienia sposobów zwalczania wszelkich chorób, *jesteśmy świadkami radykalnego przyspieszenia technologicznego, w którym motorem napędowym są m.in.: informatyka i elektronika, biologia molekularna i genetyka oraz nanotechnologia*³⁹ i *biotechnolo-*

³⁷ ...*przewidywania przyszłości to sztuka prognozowania najpierw rzeczy niemożliwych, a następnie wyeliminowania wszystkich tych wydarzeń, które nie powinny zajść, przynajmniej z punktu widzenia logiki. Jak to ujął Sherlock Holmes, jeśli wyeliminujesz niemożliwe, cokolwiek zostanie, bez względu na to jak bardzo wyda się nieprawdopodobne, musi być prawdą*”, ale także „...może się przecież wydarzyć, że jakiś przywódca uczyni coś wyjątkowo głupiego lub wyjątkowego. Dlatego przewidywanie wydarzeń odległych, na które nie mają aż tak dużego wpływu decyzje poszczególnych ludzi jest proste...”, G. Friedman, *Następna dekada. Gdzie byliśmy i dokąd zmierzamy*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2012.

³⁸ *Dysponując prognozą na cały wiek, można się cofnąć do początku scenariusza i przewidzieć najbliższą dekadę. Dziesięć lat to okres dostatecznie długi by zagrały w nim większe, bezosobowe siły, i wystarczająco krótki by indywidualne decyzje moigły wpłynąć na obraz wydarzeń. Dekada to moment zderzenia historii z polityką, w której ta druga wciąż oddziałuje ma te pierwszą, ale także ...dekada to też taki czas, w którym pewne wydarzenia tracące znaczenie wobec dziesięciu lat, tu i teraz, w tym krótszym odcinku czasowym, mogą wywrzeć na nas głęboki wpływ, a także zdecydować o wyborze ścieżki, którą podążymy w przyszłości*. Ibidem.

³⁹ *Nanotechnologie*, to ogólna nazwa całego zestawu technik i sposobów tworzenia rozmaitych struktur o rozmiarach nanometrycznych (od 0,1 do 100 nanometrów), czyli na poziomie pojedynczych atomów i cząsteczek. Jest obecnie bardzo modnym i obiecującym działem nauki o materiałach, bardzo często jest też jednak „słowem-wytrychem”, przy pomocy którego próbuje opisać niemal każde badania w dziedzinie technologii materiałowej. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Nanotechnologia>.

gia⁴⁰. Za tym wzrostem szybkości idą jednak także nowe możliwości przetwarzania informacji potrzebnych w innych obszarach nauki i techniki⁴¹. Tym bardziej należy więc pamiętać, iż w prognozowanej wizji bezpieczeństwa pojawiają się zapewne liczne niespodzianki, ale i kłopotliwe luki. Nie uda nam się również przewidzieć wszystkich odkryć i wynalazków, które będą mogły wpływać na charakter strategicznego, ale i regionalnego środowiska bezpieczeństwa, a w rezultacie i na ewentualny charakter przyszłych konfliktów (kryzysów). Opinia ta jest jednym z głównych wniosków prowadzonych prac naukowo-badawczych dotyczących ewaluacji aspektów bezpieczeństwa w środowisku strategicznym ostatniej dekady XXI wieku. To właśnie ten okres powinien nas jeszcze bardziej przekonać o potrzebie innego spojrzenia na próby podejmowania się przybliżania (prognozowania, przewidywania, projekcji) aspektów środowiska bezpieczeństwa w XXI wieku, a szczegółowiej do końca drugiej (trzeciej) dekady. Ocenia się, iż to właśnie ten przedział czasowy jest tym, w którym dochodzi do największych przemian cywilizacyjnych naszego społeczeństwa, mierzonych tak w kategoriach technologicznych, jak i politycznych, społecznych czy i kulturowych. To także osiągnięty postęp w technice, ale i w procesach wytwarzania, przetwarzania i przekazywania informacji umożliwił nam, ludziom, zupełnie nowej jakości warunki życia oraz pracy. Z szerokiego postępu technicznego i rozwoju technologicznego⁴² oraz wymiany informacji o zasięgu glo-

Nanotechnologie dała nam narzędzia do zabawy elementarnymi klockami natury – atomami i cząstkami. Wszystko jest z nich zbudowane, a możliwości tworzenia nowych rzeczy wydają się nieograniczone, Horst Stormer, laurat nagrody Nobla w dziedzinie fizyki za odkrycie cieczy kwantowej ze wzbudzeniami o ładunku ułamkowym, przypis własny. http://pl.wikipedia.org/wiki/Horst_St%C3%

⁴⁰ Biotechnologia, dyscyplina nauk technicznych wykorzystująca procesy biologiczne na skalę przemysłową. Biotechnologia oznacza zastosowanie technologiczne, które używa systemów biologicznych, organizmów żywych lub ich składników, żeby wytwarzać lub modyfikować produkty lub procesy w określonym zastosowaniu. Nowoczesna biotechnologia jest często związana z użyciem genetycznie zmodyfikowanych organizmów (GMO) takich, jak pałeczka okrężnicy lub drożdże do produkcji np. insuliny lub antybiotyków. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Biotechnologia>

⁴¹ E. Bendyk, *Prognozy na jutro i pojutrze. Globalne przyspieszenie*, „Polityka” 2008, nr 1.

⁴² [...] *technologia zmniejszyła dystans pomiędzy ludźmi żyjącymi w różnych częściach świata. Więcej spraw rozgrywających się na całej kuli ziemskiej ma dla nas znaczenie. Nasz świat się powiększył, mówią. Zalew informacji jest nieunikniony. Nie możemy już zgłębiać wszystkiego, co przynosi*

balnym zaczęły czerpać korzyści również kraje, które wcześniej nie dysponowały dostępem do osiągnięć w dziedzinie zaawansowanej techniki. Współczesny świat coraz intensywniej wchodzi też w okres radykalnego rozwoju technologicznego, a głównymi „motorami” napędzającymi ten wysiłek stają się: informatyka i elektronika, biologia molekularna i genetyka oraz nanotechnologia. Postęp napędza postęp, powstaje coraz więcej nowych rozwiązań, a przestrzeń, w której żyjemy, coraz bardziej się komplikuje. Świat wchodzi więc w epokę, w której nawet najbardziej ekstremalne scenariusze jego rozwoju stają się coraz bardziej możliwe. Wielu z nich nie można sobie wprawdzie, nawet współcześnie, jeszcze wyobrazić, bo brakuje m.in. słów do ich opisu, ale do głównych czynników decydujących o możliwościach jego można zaliczyć: technologię, demografię i klimat⁴³.

Aspekty profesjonalnych studiów strategicznych nad bezpieczeństwem przyszłości to także infrastruktura instytucjonalna, a więc posiadanie odpowiednio przygotowanych materialnie, organizacyjnie i intelektualnie baz (instytucji), zdolnych do ich wysokiej efektywności. Zwrócić należy zatem uwagę na to, że z różnymi współcześnie występującymi szkodliwymi mitami, ale i brakami w wiedzy należałoby podjąć „walkę” już dzisiaj. Dokonując próby odpowiedzi na pytanie zawarte w tytule, można przyjąć, iż wbrew niektórym poglądom, często nieodpowiednio traktującym bezpieczeństwo i to nie tylko odnoszące się do współczesności, ale i przyszłości, powinno to stać się naszą potrzebą, koniecznością, obowiązkiem, a nie przywilejem, czyli możliwością. Tym bardziej, że powinno stać się to właśnie egzystencjonalną potrzebą każdego z nas, w celu nie tylko podniesienia poziomu naszej wiedzy w tym obszarze, ale przede wszystkim zwiększenia umiejętności korzystania (mądrość) z niej, w prowadzeniu racjonalnych badań (analizy, oceny, diagnozy), a więc umiejętności wyciągania odpowiednio uzasadnionych wniosków z przeszłości w kontekście „budowania” bezpieczeństwa przyszłości, a więc tworzenia pewnej „architektury bezpieczeństwa

nam sieć. Musimy nauczyć się po niej surfować. A to aktywność nieuchronnie związana z przebywaniem na powierzchni, P. Górecki, *Mózg w sieci*, „Newsweek Polska” 2008, nr 34.

⁴³ R. Hammond, *The World in 2030*, Plastics Europe 2008.

przyszłości”, służącej głównie naszym następcom, kolejnym pokoleniom⁴⁴.

Syntetyzując treści dotyczące strategicznych studiów nad bezpieczeństwem przyszłości, warto podkreślić ich jakościową zmianę na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku w stosunku do okresu wcześniejszego. To od tego czasu do ich opisu nie stosuje się pojęcia stanu strategicznego środowiska bezpieczeństwa, czy i miejsca oraz roli w nim społeczności lokalnej, nie wystarczają już dzisiaj także klasyczne interpretacje pojęć „pokój” i „wojna”. Współczesna ludzkość musi natomiast nauczyć się sobie radzić w ciągle zmieniającym się środowisku bezpieczeństwa, strategicznym środowisku bezpieczeństwa, które nie jest już też teraz czymś czarnym, albo białym, i to niezależnie od tego, czy zajmujemy się bezpieczeństwem globalnym (regionalnym), czy też bezpieczeństwem narodowym (lokalnym), czy także bezpieczeństwem osobistym (personalnym). Będzie to po prostu bezpieczeństwo, które dotyczyło będzie każdego z nas, ale także i przyszlých pokoleń, *do którego ciągle i stale powinno się dążyć*.

Bibliografia

- Baylis J., Wirtz J., Gray C. S., Cohen E., Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych, UJ, Kraków 2009.
- Bendyk E., Prognozy na jutro i pojutrze. Globalne przyspieszenie, „Polityka” 2008, nr 1.
- Biała Księga BN RP, BBN, Warszawa 2013.
- Drucker P.F., Społeczeństwo prokapitalistyczne, Warszawa 1999.
- Friedman T.L., Świat postpostzimnowojenny, „Gazeta Wyborcza” 2006, wydanie z 15 maja.
- Friedman G., Następna dekada. Gdzie byliśmy i dokąd zmierzamy, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2012.
- Fukuyama F., Historia ładu politycznego, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2012.
- Hammond R., The World in 2030, Plastics Europe 2008.
- Gerras S. J., Thinking Critically About Critical Thinking: A Fundamental Guide for Strategic Leaders [w:] Strategic Thinking, Carlisle, PA: U.S. Army War College, 2007.
- Gierszewska G. (red.), Analiza strategiczna przedsiębiorstwa, PWE 1998.
- Górecki P., Mózg w sieci, „Newsweek Polska” 2008, nr 34.
- Kaku M., Fizyka przyszłości. Nauka do 2100 roku, Prószyński i S-ka, Warszawa 2011.
- Karpiński A., Co trzeba wiedzieć o studiach nad przyszłością?, PTE, Warszawa 2009.
- Kleiber M., Nauczmy się poznawać przyszłość, Dziennik Gazeta Prawna nr 55 (3193), 19.03.2012.
- Kozub M., Konflikty początku XXI wieku. Użycie sił powietrznych, AON, Warszawa 2007.
- Kozub M., Myśleć strategicznie o bezpieczeństwie przyszłości, AON, Warszawa 2013.
- Kozub M., Studia strategiczne nad bezpieczeństwem przyszłości, AON–WKO, Warszawa 2014.
- Management strategique de PME/PMI, Guide methodologique, Economica, Paris 1991.
- Neustadt R. E., May E. R., Thinkig in Time: The Use of History for Decision Makers, New York: The Free Press, 1986.
- Przesłanie Jana Pawła II do Polaków – Warszawa 1979.
- Ridderström J., Nordström K., Funky biznes. Taniec talentu z kapitałem, Warszawa 2001.
- Snyder J., The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options, RAND, Santa Monica 1977
- Stacewicz J., Megatrendy a strategia i polityka rozwoju, Dom Wyd. Elipsa, Warszawa 1996.
- Tofler A., Szok przyszłości, PIW, Warszawa 1998.
- U.S. Army War College Guide to National Security Issues, vol. I Theory of War and Strategy, 3rd edition, (ed.) J. B. Bartholomees, Jr, DNSS, U.S. AWC, Carlisle 2008.
- Word Futures Studium Federation, Futures Bulletin, nr 2 /2008,
- Woś R., Ekonomiczne wyrocznie karmią nas iluzjami, DGP magazyn nr 169(3307) z 31.08.–01.09.2012.
- Yarger H.R., Strategic Theory for the 21st Century, SSI, USAWC, Carlisle 2006.
- <http://slovníki.gazeta.pl/pl/kszt%C5%82towa%C4%87>.
- <http://portalwiedzy.onet.pl/95817,,,>
- http://pl.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%84stwo_Islamskie
- <http://pl.wikipedia.org/wiki/Heraklit>
- http://pl.wikipedia.org/wiki/My%C5%9Blenie_lateralne
- <http://pl.wikipedia.org/wiki/Nanotechnologia>

⁴⁴ ...wizje przyszłości są ważnym, może nawet najważniejszym kryterium podejmowania decyzji *hic et nunc*. Ten pogląd trzeba umacniać specjalnie w kręgach młodych pokoleń, aby w mniejszym stopniu ulegały fascynacji przeszłością, a w większym stopniu oglądały obecne decyzje nie w perspektywie tego co było (co się wydarzyło, a dotyczy to w głównej mierze społeczeństwa polskiego, które tak wiele uwagi i wysiłku poświęca rozpamiętywaniu przeszłości, zwłaszcza w jej martyrologicznym nurcie i sporom na jej temat – *przypis autora*), ale w perspektywie tego co może być (będzie), za: A. Kukliński, *Myśli i rozważania nad przyszłością*, [w:] A. Karpiński, *Co warto wiedzieć...*, s. 27, Proces ten nie może zamykać się w prognozie krótko- średnioterminowej (4 czy 5 lat – czasokres „funkcjonowania” rządu, parlamentu), ale powinien odnosić się do prognozy długoterminowej (20–30 lat). W socjologii taki przedział czasowy uważa się za najbardziej efektywny – umożliwia zweryfikowanie założeń.

STRATEGIC THINKING ABOUT FUTURE SECURITY

Abstract

Thinking about the future of every organisation, security most of all, and about choosing ways of development, not only about existence (surviving), should be an inherent attribute of the functioning of each of them. What the future will really be, how security will evolve, how will it be shaped and also created, could aspects of possible crises (conflicts) be comparable not only to those from the past but also from current times - sadly, or maybe happily, no one knows, although many theoreticians (scientists and futurists) have been trying to find answers to these and many more questions, identifying themselves with, among other things, the cyclic and linear theory of the history of civilisation and nations. However, this is a consequence of the fact that virtually no phenomenon (events, processes) is repeated in the same manner; thus already becoming, unpredictable from definition only. So, does this relieve all kinds of organisations from thinking about what is yet to occur, what can happen, not today, but in the future, both the proximal and that further ahead? Is anticipating reality completely irrational? Answers to questions about how to function, how to efficiently and effectively operate under the conditions of change, happening not only in the current but, most of all, the future forecast world to be able to feel and develop safely, what the context may be, or rather the kinds of possible political-military-social crises (conflicts?), must, therefore, be key questions for any organisation, and especially for its members ('creators', 'participants'). This is the sense of strategic studies on future security.

Key words – future, future security, strategic studies, strategic thinking and action, chief (existential) need and value, chaos, complexity and shock theory

The reality that we face in the middle of the second decade of the twenty-first century makes safety aspects most important. The reason for such statements are, it is believed, both revolutionary changes in science and technology, as well as the evaluation¹ of the risks already diagnosed and the anticipated challenges², both for shaping³ and creating⁴ the safety of the world around us and also

the world in which we live. Although we live in an era in which the threat of conflict on a global scale comparable with previous wars has disappeared, at least as many theoreticians and even more politicians believe,, there are still, however, new phenomena or problems or events, described processually, that - already today but also in the future - may have a significant impact on shaping, as well as creating, stability with a global and regional (for example European) dimension, or referring to a particular country or organisation. This becomes all the more credible since the political, economic and military order of the world of the twenty-first century is significantly constantly changing, but is also evaluated processually, described with the three theories, namely the theories of: *chaos, complexity, and shock*. However, events and phenomena of the past that took place at the turn of the century, and also in the first and in the ongoing second decade of this century, which not only changed the face of Poland and Europe, but also the whole world, should be remembered as well. It was during this period that the widely interpreted transformation began in some countries, in European and other areas (eg. Asia, Middle East,...) becoming one of the most important challenges,

¹ *to evaluate* – to develop, to change, to be subject to diversification and transformation as a result of evolution; to become more perfect, better at something. <http://portalwiedzy.onet.pl/95817,,,ewoluowac.haslo.html>

² *challenges* – elements of the set of expected events, phenomena, conditions, processes, etc., that an entity should consider in the course of shaping (prediction, forecasting,...) the future. They are subjectified and objectified, and should be seen as: threats, opportunities, but also as a risk. They are 'electrically neutral', their description should be formed using the language of prediction. The challenge will be everything that can happen, and what an entity (organisation) should (must) expect and take into consideration when designing their own attitudes, actions. M. Kozub, *Myslec strategicznie o bezpieczenstwie przyszlosci*, AON, Warszawa 2013, p. 29–30.

³ *to shape* – strengthen, with respect to material things: to mold, to form; with respect to the abstracts: to influence something in order to obtain the desired effect. <http://slowniki.gazeta.pl/pl/ksztata%C5%82towa%C4%87>.

⁴ *to create* – to cause something momentous to come into being: he created new rights across the continent. <http://slowniki.gazeta.pl/pl/kreowa%C4%87>.

namely: introduction of strategic thinking⁵ and building 'their own' and 'built for themselves' security in a constantly changing and continuously geopolitical (geostrategic) situation. We must remember that this situation is being complicated the whole time because of the secondary internal destabilisation of different states⁶, including some who started their political reforms earlier and some who joined later on.

It has been assessed that these events are only the beginning of the process of shaping and building the new security structure in the global geopolitical and geostrategic system, and also its European dimension. It is the shape of this possible structure that will influence the security of our region, and most of all each one of us. This is why, starting a trial examining these aspects, problems and processes of the strategic security environment in the context of identifying the need, and not 'only' the possibility of dealing with future security, you might ask yourself many questions, but the most important of these are: *Who have we already had to face and who would we have to face in the future in this constantly improving, but also dynamic and volatile and super-competitive international order that is creating new dilemmas and limits? What*

factors, even in the near future, can shape the security environment and what factors need to be created? How can relations between the players (actors) of international (regional) security policy evolve, for example between the Federation of Russia, the US, China, NATO and the EU, as well as other individual European countries and beyond? In what direction can the Shanghai Cooperation Organisation evolve? But also: in what direction can the Russian-Ukrainian conflict evolve? In what direction can the further process of creation and development of the Islamic State of Iraq and Sham - ISIS⁷ go? What is the future for areas (regions) of countries trying to become independent? And finally, questions like: Can we expect that, in conditions of global radical civilisational, systemic and social transformations in conditions of building a new meaning, form and order of the world that has already begun, our past ways of thinking and acting, our language and our organisations, our invented values, practices, methods, tools and techniques will be appropriate in the reality of another world; the world of industrial civilisation, capitalism, market society, profit and competition may remain unchanged and useful but can we count on 'simply' adjusting them to the new conditions?

⁵ *Strategic thinking* is based on an interdisciplinary approach to strategic processes, meaning the processes involving a large number of unknown or uncertain factors and the creation of multi-variation concept describing future situations and tendencies. This is a *guided process of imagination based on the relevant information about the future, to create different visions, different scenarios that may arise as a result of changes in the environment, presenting as reliable conditions under which the company will work (office, but also US), meaning uncertain and unforeseen circumstances, posing both threats, opportunities and risks.* M. Kozub, *Mysleć strategicznie o...*, op. cit., pp. 102–104, but also '... it's an interdisciplinary approach towards strategic processes, meaning processes consisting of large number of unknown or uncertain factors and the creation of multi-variation concept describing future situations and tendencies. J. Penc, *Zarządzanie dla przyszłości*, PSB, Kraków 1998, or: *trying to understand the situation, researching opportunities and rules for the use of resources, thinking ahead for many years; using a set of techniques and methods for analysis and synthesis allowing the objectives to be achieved and information collected; characterized by a constant change of areas and ways of doing things; preparing organisations to act in the future; think of the organisation as a whole rather than the sum of individuals; create a positive image of the organisation in the community.* Management strategique de PME/PMI, Guide methodologique, Economica, Paris 1991.

⁶ 'When there is no prophetic vision, people perish', *Księga przysłów – tłumaczenie według Biblii Tysiąclecia*, quote from: M. Kaku, *Fizyka przyszłości. Nauka do 2010 roku*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2011.

⁷ Jihadi Islamic State of Iraq and the Levant (Islamic State of Iraq and Sham - ISIS), the Salafist terrorist organisation and self-proclaimed caliphate announced in 2014 on the territory of Iraq and Syria. The aim of the group, which is a successor to Sunni extremists from the period of the occupation of Iraq by the UN peacekeeping forces and NATO, is to establish a religious state - the Caliphate, which was founded more than 1500 years ago, after the death of the Prophet Muhammad, based on the principles of Sharia (Koranic law) on the territory of Iraq, Syria and Lebanon. ISIS says, however, that the caliphate will be extended to more countries of the Middle East, the more it has support of the Sunni population, and during the next conquest in Iraq carried out the massacres of Shiites, who are considered infidels. On 29 June 2014 the group proclaimed the Caliphate, created in the occupied territories under the name of 'the Islamic State.' It was estimated that in August 2014 the group brought together 80 000 fighters, including 50 000 fighting in Syria, and 30 000 in Iraq. The Islamic State led a recruitment campaign among advocates for jihad and the Caliphate. Therefore, many Muslims residing in the European Union, the United States and Australia fought in combat. After the expansion of the Islamic State in the territory of Syria and Iraq and committing the crimes against the civilian population, the United States intervened from the air against Jihadists in Iraq on 8 August 2014. Then, after the announcement of 'Obama's strategy' and the formation of an international coalition, on 23 September 2014 air operations in Syria were extended.

It is believed that this interesting approach to problems, which is even more accurate since the twenty-first century began, and was already known to us to some extent, has entered an era in which even the most extreme scenarios of further development are becoming more and more possible. Many of them cannot even be imagined because of a lack of words to describe them, but it makes language⁸ become a major barrier to thinking about the future, including its security, but also on which politicians, diplomats, civil servants and local government, political scientists and journalists, and scientists use and on the basis of which they work. However, this is a consequence of the fact that the language is, unfortunately, 'yesterday', 'based on other realities' and also refers to other conditions. It is becoming more and more important that our imagination, which, as Einstein points out, is 'more important than knowledge', usually uses language available at the time and is unable to exceed it. While those of us who 'form' and try to achieve projected visions, often radical and going beyond the horizon of our thinking, usually reach apathy. Apathy, in which a lack of necessary imagination can be seen and often fear that the future, which cannot be accurately predicted, and one can (or perhaps should?) prepare oneself for it, would depend mostly on 'democratisation' of innovative and emerging 'created' processes. Some other facts should, however, also be borne in mind, namely that the time has already come wherein one should think and act strategically, find one's own solutions and, thus, have various kinds of knowledge, but also to be 'equipped' in *wisdom*⁹. While living in a civilisation that is becoming less and less material, which used to be symbolised by the size of the structures erected, but now becomes increasingly invisible and informative, 'CIVILISATION OF KNOWLEDGE', WE (people,

⁸ P.F. Drucker, *Spółczesność prokapitalistyczna*, Warszawa 1999, p. 97

⁹ Wisdom is 'reason brought to perfection' (Seneca); ...it is 'knowing the laws of gods and men' (Cicero); ...it is 'knowledge which teaches one how to achieve happiness' (Leibnitz); contemporarily it is 'pragmatic and technical knowledge - 'instrumental' - which helps to fix a car or buy a TV, but does not say what sort of life makes sense, who the man should be, how to behave facing someone's suffering' (Horkheimer), as well as 'ability to find the balance between contradictions that make up human life, while the man has material and spiritual needs, but how are they reconciled?' (prof. GADACZ), quote from: T. Gadacz, *Bez mądrości zginiemy*, Magazyn Świąteczny, Gazeta Wyborcza, 30–31.08.2014.

society,...) *mostly* escape from the need for critical thinking that should flow from wisdom. Rather than this, we become more and more one-dimensional, we listen to commercials and believe them, we keep repeating stereotypes, but we are also very easy to accept what we are told! Therefore, the need to transfer our main intellectual effort in the area for creating a vision of future desired states and designing the roads leading to them, seems necessary. It is only by the choices made by each of us that, we can influence whether (to what extent?) the future world, and therefore its safety, can be a better place for our development, and also life in general (existence). We, however, usually do not have the ability to find a balance between the contradictions that make our (human) life, bearing in mind that the person has material and spiritual needs, and above all that they should be connected with each other respectively. So, by attempting foregoing conclusions, everything could be paraphrased as follows: dealing with the future, but also forecasting future security, it will be necessary to know not only the past, cherishing and respecting it and consequently assessing it objectively, but to live not only in the present (diagnosis of evaluation processes and the development of rational scenarios for the future today is a prerequisite for success tomorrow!) but to make plans (forecasts) for the future¹⁰ - one should have a dream!

The twenty-first century world is so different from what we knew and lived in not so long ago. It is, in fact, a world where knowledge is the primary differentiator, different kinds of knowledge, which, however, we often do not know how to use. So, this above-mentioned wisdom becomes the more necessary, or maybe crucial, which, unfortunately, disappears as fast as technology grows! We have internet, Wikipedia, electricity, etc.... but what will happen, for example, in a city, some kind of bureau, at school or even in a university... we will lack all of what we already have, meaning all those 'goods' and chances? It thus appears that the world we know, as well as the environment and surroundings in which we live, are becoming more and more unpredictable, dynamic, and full

¹⁰ *If you are thinking a year ahead, sow seed; If you are thinking ten years ahead, plant a tree; If you are thinking one hundred years ahead, educate the people*, the wisdom of the Chinese, [in:] M. Kozub, *Studia strategiczne nad bezpieczeństwem przyszłości*, AON-WKO, Warszawa 2014, p. 64.

of risk and uncertainty, creating for most of us a number of barriers and dilemmas. This world is directed, however, as is believed, for us humans. For this reason, while making a diagnosis, but also developing all forecasts for the behaviour of the various strategic players in certain areas (territorial, temporary,...), it should be considered desirable to make a full identification (analysis, evaluation, diagnosis) of the nature and forms of diagnosed threats, but also to predict all sorts of challenges to security in its various dimensions (global and regional - European). In this context, particular importance should be attributed, among other things, to the changing roles of the key players (actors) on the international stage and consequently different types of crises and the subsequent conflicts, but also organised violence and human rights violations, erosion of agreements and international organisations, the proliferation of WMD (WME¹¹), terrorism, and vulnerability to cyber terrorism, international organised crime and corruption, demographic and climate change, and, finally, access to rare earth elements¹². One should also pay attention to the possible combinations of specified events and also the processes which co-existence can generate, not only already diagnosed hazards but also the emergence of new challenges.

¹¹ Weapons of mass destruction (WMD), the term still relatively poorly used in the Polish security environment, specifies the energy-informational tools for destabilisation and degradation of all vulnerable systems, especially - macro-systems, their energy - information relations. In some Western studies, the term Weapons of Mass Effect (WME) is used instead of the previous Weapon of Mass Destruction (WMD), on the grounds of the development of technology that achieves the efficiency of conventional armaments multiplied, comparable to certain types of WMD. M. Kozub, *Konflikty początku XXI wieku. Użycie sił powietrznych*, AON, Warszawa 2007, pp. 38–40.

¹² *Access to rare earths elements* - as well as energy resources is an important and growing factor in international conflicts. Of particular importance are the rare earth elements used today in the production of a number of modern industrial goods and so-called green technology. Short- and medium-term competition for ensuring the safety of raw materials, especially energy, may from time to time increase and be done with the use of force or threat of force. Many states in the world are dependent on the supply of raw materials, while some countries have almost a monopoly position in the extraction of certain minerals. It can be assumed that, in the long term, importance of access to raw materials will decrease as a result of the use of new technologies and technical progress. The country's security policy, the importance of diversification of supply, alternative energy sources, transmission line protection and transparency stable functioning of the common market and the energy system. *Biała Księga BN RP*, BBN, Warszawa 2013.

Even more so, it is believed that the reflections on the future, above all its security, are the necessity not the will of every thinking person, each of US trying to understand not only their future fate, but also the fate of the organisation we represent. This is all the more an important reason, because the times in which we are forced to live and work, there is no single coherent theory describing even 'just' the expected shape of future security, even from the perspective that we are interested in the coming years (decades?). It is believed, however, that the system of international security, referring to the present and forecast future, should be shaped and created by the following, inter alia, global direction tendencies or the corresponding trends: demographics, natural resources and the environment, science and technology, global economy and globalisation, national and international governance, character (form, sort of) conflict and the role of the US in the world. The designation and recognition of these and not the other directions (trends), it should be stressed, is a consequence of research conducted by the author of this article and the subjectivity of his choice. However, one must be fully aware of the fact that they are not the only ones. There are many more present in the relevant literature, since the modern world, including its security policy, in which its rate of change is perceived, even if only in the context of so pervasive globalisation, the ubiquity of the Internet¹³, the constantly changing circumstances of our lives and dozens more other factors, events, phenomena and processes that not only makes it difficult to deal with the problem of security, but complicate it even more, especially if it relates to the future¹⁴, to the extent of suspending any rational belief in our forecasting abilities¹⁵.

¹³ *The Internet is as high tide, which is still rising and rising, and we are like tourists sailing in a canoe. A wave is running thousands of miles across the Pacific and gaining momentum. And the time comes when it will not lift us up and will take us down. (...) Everyone will feel it - the computer industry, telecommunications, utilities, manufacturers of electronics and software. Only a few seem to realise it*, Andrew Grove (former president of Intel), *Fortune*, 09.07.1996,

¹⁴ *'No pessimist ever discovered the secrets of the stars or sailed to an unknown land, or opened a new heaven to the human spirit'*, H. Keller, za: M. Kaku, *Fizyka przyszłości...*, op. cit., p. 38.

¹⁵ *Forecasts are difficult, especially when the subject is the future - Mark Twain. Still, the need for expert's predictions of future events and trends is huge. Especially in security policy and business. And the effect of this - miserable and sometimes very dangerous.* R. Woś, *Ekonomiczne wyrocznie*

The European character of the strategic security environment¹⁶, to which we Europeans should pay particularly close attention, is subject to constant and permanent changes which are often difficult to predict. For this reason, during the development of all forecasts¹⁷ (projections¹⁸) in terms of role-playing by player, one must assume the need for action in the structures and international organizations on the national and international level, so as to have different kinds of knowledge and wise use of it. In particular, however, it will be necessary to pay attention to all possible combinations of processes in which co-existence may be a real generator of evaluating the

karmią nas iluzjami, DGP magazine no 169(3307) published on 31.08.–01.09.2012.

¹⁶ Strategic security environment: external and internal factors influencing the implementation of security interests and the achievement of strategic objectives. These factors are: challenges, opportunities, threats and risks. They can be analysed in terms of the abstract parameters which should be concretised in relation to the organisation (country, region), or situation, or in a global perspective in particular, the most current phase of development of the international situation, or from the perspective of a particular country (and then it would be somewhat or substantially different for each country separately).

The strategic objectives in the field of security - defined future state of the country in the field of security, taking into account the needs and fundamental values expressed by national interests, shaped by the environment and the opportunities expected to be achieved in the long term. H.R. Yarger, *Strategic Theory for the 21st Century*, SSI, USAWC, Carlisle 2006, p. 96.

¹⁷ forecast – *the tool for thinking about the future, which tries to answer the question: 'what will be the shape of the future?'* and the answer to this question is formulated in a unequivocally affirmative sense: *it will be this and that*, so in a category of 'events' and not 'processes', among others, shaping the view of the future based on using concrete economic models, it is necessary to adopt certain of one's own substantive assumptions as to the development of the real processes in the future; it is assumed that certain substantive assumptions bring better results in shorter medium (up to 5 years) periods than long (in relation to science and technology they are easier to predict ex ante in the period up to 5 years longer). M. Kozub, *Myśleć strategicznie o...*, op. cit., pp. 98–100.

¹⁸ projection – *the tool for thinking about the future, which tries to answer a different question: 'what the shape of the future will be if certain conditions occur?'* the answer is hypothetical and not affirmative. In projection, which is a simulation of certain processes in the past by moving it to the future, there is no need for such sharply independently formulated assumptions - it is sufficient to determine the calculation algorithm, which usually constitutes the essence of intermodal proportions of the past of the country or one's own adopted as the standard. The results of the past, simulated for the future, have influenced both predictable and more difficult to predict ex ante earlier processes in science and technology. Ibidem, p. 98

future of the international order. Therefore, while trying to identify the essence of the 'future strategic security environment' or 'strategic thinking about future and its security' or even 'strategic studies on future security'¹⁹ it should be aware that in the contemporary social sciences, in the discipline of security science and defence science the very terms are very 'fashionable' and are usually presented as 'default', making them vague. Not so long ago, for example, Th. Friedman, referring, inter alia, to the present day and the future, used the term 'post-Cold War world', which '[...] is multipolar, and the position of America is questioned on every side. China's power is growing through savings and the hard work of the Chinese. The rest of the emerging powers, which are still in the post-Cold War era, played a marginal role, built its increasingly stronger position solely on the basis of rapidly rising oil prices'²⁰. It should be also emphasised that both the experience of history and the results of recent studies indicate that the concept of the 'strategic future security environment'²¹ is, however, inseparable from the history of mankind and, therefore, both the fate of individual people, nations, states and the wider international (global) community is constantly and permanently evolving. This means that the identification of the essence of strategic studies on the future, including security, should consist of the following elements:

- a scientific approach to the problem, and so to some extent the method of reaching conclusions that interest us,
- identification of desirable, possible (probable) changes (trends) meaning processes

¹⁹ 8 elements in strategic thinking (studies) on future security: determining a multivariate vision of the future; a purpose of the action in each of the options; a way to the attainment of the precedent (with variant), referred to as 'the way of reaching' or 'road map'; a choice of priorities to ensure the most effective implementation of the objectives pursued; distribution of development funds available under the priorities, meaning their division for specific purposes; defining complexes of strategic actions needed to achieve the target; distribution of activities in time, their order considering the importance, forming a kind of 'timetable'; determining contractors for individual actions and deadlines for their completion. M. Kozub, *Myśleć strategicznie o...*, op. cit., pp. 93–94.

²⁰ T.L. Friedman, *Świat postpostzimnowojenny*, 'Gazeta Wyborcza' 15-05-2006.

²¹ World Futures Studies Federation, *Futures Bulletin*, nr 2 /2008, quote from: A. Karpiński, *Co trzeba wiedzieć o studiach nad przyszłością?*, PTE, Warszawa 2009, pp. 28–29.

leading to the future (is the subject of the study), as well as:

- recognising (pointing out) the face of future security, meaning vision (directions of desired changes) of target security (identifies the result of studies).

Referring to the above-mentioned elements, it can be stated that without them there will be no discussion regarding the scientific and strategic thinking about the safety of the future, but also no way of dealing with this problem that is so important for us (people!), the key (existential) value and need, the priority objective. Therefore, it should not be an opportunity to deal with future security, but the need, the necessity and perhaps the obligation. This is all the more important because, in our everyday life, we often have to deal with different opinions and judgments regarding not only the future, but the security interesting to us. Requiring the studies, as well as dealing with problems of future security, to be approached on the basis of scientific research, distinction should be clearly made between what is pointed out by the results of various research (scientific thinking and acting, the process - dynamic reasoning about the future), and what is not, despite the even partial resemblance (separate events, one-off - the static reasoning about the future). Following these arguments, it should therefore be remembered, for example, that neither scientific thinking nor action will produce all sorts of claims of 'science fiction', for example. J. Verne's novels, S. Lem and others, as well as different guesses about the future, or even different kinds of fortune-telling (divination).

However, identifying the essence of the strategy as thinking and action of organisation combining specific objectives, specific resources, tools in the domain of security and diagnosing the genesis and development of strategic thinking, among other things, we should try to answer the following question: what are the key factors (determinants) that can affect the activity of strategic thinking and significantly create it (shape it)? Intuitively, however, it is the vast number of these 'forces', various factors (determinants) that can affect all aspects of thinking and acting; including the level of civilisation, political objectives and wealth of entities, systems of values, the degree of technical and technological development, geographical conditions and some others. It seems that the security policy and strategy are somewhat like

'mega thinking and acting' (identified as one), which consists of several sub-processes, and the primary objective of the strategy should be to generate favourable strategic results to support the achievement of goals leading to pursuing, defending and protecting national interests. These effects should come from consequences and results of actions taken, meaning the synergy effect²² in achieving planned goals, as a result of concepts of action and means (forces and finances) employed as well as methods used. In this way, the results should become some sort of measure of quality of actions undertaken to achieve defined political goals.

At this point it should be noted that each state, with regard to the nature of security, not only has different requirements, but also a variety of normative and institutional frameworks for the formulation of a strategy to ensure it and a set of references to the strategic security environment. Therefore, the strategic process of formulating security strategy can be carried out in different ways, but generating a universal concept of this process seems very unlikely and maybe impossible. This is all the more important because the so-called rhythm (structure) of world security policy is no longer set by confronting superpowers and nuclear arms control, but internal conflict (crises) and humanitarian interventions. The Cold War was replaced by different kinds of conflicts, including, for example, ethnic conflicts that need to be analysed, evaluated and diagnosed in a different way compared to military conflicts. This can be said about 'small guerilla wars' and different dilemmas of humanitarian interventions (actions, operations), for which different forms of theories

²² Synergy effect is the rule that can be simplified to '2+2=5' – synergy effect states that common action of all parts brings better results than the sum of particular actions. It is the opposite of antagonism. The synergy effect can have a positive or negative dimension. There is a phenomenon called The Apollo Syndrome, which describes the negative synergy. It concerns management - in a situation when a group of smart and talented people get worse scores than less capable people, and each member of the team is described separately. Synergies are useful in practically every area - social psychology, chemistry, energy, etc. Essence - synchronisation, for example the efforts of troops and resources of individual forces during combat operations in achieving its purpose, using their different capabilities, so that the result of synergy effects of the combined efforts was greater than the sum of the effects of individual actions - they perform tasks for operation and not, as it was before, in favour of one of them. M. Kozub, *Konflikty początku...*, pp. 61–64.

on determent and prevention had no use. Under these conditions, it seems that little use has been made of specialists' intellectual preparation on strategic studies, or studies on future security, based mostly on traditional knowledge, often obsolete and not congruent to changing conditions, rules of state governance and preparation and conduct of joint operations (military operations). The reasons for such an argument should be that the most important features, and perhaps the main currents of contemporary civilisations, should be the development of the studies on future security, and studies based on knowledge (science) and wisdom coming from it, which will also vary in terms of all but their time horizon²³ and object. It will concern future security in relation to human existence, but mostly its development and not just being, and the family, and also the areas where it is active (home, school, company, city, region, country or supranational community). This subject should therefore apply to the full extent of security relating to the future of our civilisation and the human species, and 'only' against this background, the world or region.

The issue of strategic thinking and action, however, is not a new issue. You can even get the impression that the basic concepts in this area also do not raise any concerns and generally are not subject to discussion. But it only takes a cursory look at contemporary literature devoted to this subject to be convinced that this is a problem still open and new, in spite of everything. Almost every issue is widely debated and divisions between the followers of different approaches still reach quite deep.

The starting point for a discussion on thinking and acting strategically is the concept of strategic culture, including the necessity of its occurrence and its quality. The concept was introduced in a dictionary of strategic studies by J. Snyder, who in 1977, reflecting, among other things, on the Soviet nuclear doctrine, developed an analytical study on Soviet strategic culture²⁴, stating, inter alia, that '... *the strategic culture is a set of fixed and existing concepts, ideas and patterns of behaviour associated with the nuclear strategy*

²³ Most often mentioned is the time horizon of 20–30 years, but one can meet the horizon of 50 years. Own footnote.

²⁴ J. Baylis, J. Wirtz, C.S. Gray, E. Cohen, *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*, UJ, Kraków 2009, pp. 88–92.

*of the state in the country's shared political and strategic community. A collection of these views, in his opinion, is appropriate in the cultural rather than political sphere*²⁵.

Strategic culture has a large influence on the activities and strategic decisions within a given nation or society. It is for this reason that the talk about national styles of strategy that originate from different national strategic cultures started. An important task for strategic culture would therefore be the creation of strategic study (approach) within political elites of the state, which should 'discipline' political thinking and action. This is all the more important since the characteristics of strategic studies are the reverse of poor policy, even politicking, which leads to internal and international weakness of the state. The carrier of strategic studies, however, is their 'dimensions of strategy', namely: process, content and context. They are, therefore, dimensions with which we have to deal in the event of any strategic problem and which are inextricably linked to its three partially overlapping following aspects, namely: *the strategic thinking process, the process of forming strategy and strategic action* (the process of strategic change). *Strategic thinking* revolves around a *strategist*, and often comes down to the question of *how the strategic leader (manager,...) should think, so that the process of strategic thinking will bring the best results?* In contrast, the issue of forming a strategy is focused on the *strategy* itself, and boils down to considerations such as *how the strategic leader should organise activities in the process of forming the strategy for it to bring the best results?* The *strategic effect* (change in strategy), focuses on the organisation and comes down to the question of *how a leader should act strategically and make the changes to the strategic renewal process for it to bring best results?*²⁶.

This procedure, however, poses specific requirements in front of each strategist, concerning skills and competence in strategic thinking and action. The strategist should be able to think

²⁵ J. Snyder, *The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options*, RAND, Santa Monica 1977.

²⁶ M. Kozub, *Studia strategiczne ...*, op. cit. pp. 64–66, quote from: J. Baylis, J. Wirtz, C.S. Gray, E. Cohen, *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*.

critically²⁷, creatively and systemically, combining these specific ways with the categories of time (time horizon), and the values and ethical standards. Considering different reasons, alternative points of view, the explanation and evaluation of the consequences flowing therefrom, as well as the analysis and evaluation of the relevance of arguments (their objectivity or subjectivity), explains what is vital, important or relevant in the strategic environment and what is not. It is in the process of critical thinking that 'hard' arguments and facts are searched for, but also the strength of the impact of unknown risks and opportunities is considered. This allows us to understand the strategic environment that consists of both material and immaterial systems which have a major impact on the quality and credibility of the ongoing review²⁸. This process should therefore lead to identification of not only what is known and important in the current situation, but also, by historical analogy, the 'inside situation' should be examined and thus the insight into potentially unrecognised factors and the relationships between them can be gained. The concept of thinking in time allows us to connect the discontinuous phenomenon in the timeline and also allows us to show the specific consequences of today's decisions concerning choices in the future. This is one of the ways of thinking, which, as estimated, should help mitigate the effects of ambiguity, uncertainty, volatility and complexity of the future strategic environment²⁹, trying to embrace the whole range.

In turn, creative thinking, also known as the lateral³⁰ and parallel, is the process of offering new and varied ways of looking at information and relationships between the actors and events. It means controlling the process of thinking and the use of tools, allowing the conscious creation of new ideas. Management based on patterns, tradition, logic or history, for example vertical thinking, should be enhanced by creative thinking techniques, tearing down the existing sequences, taking a sometimes different point of view and also distancing themselves from the existing rules in order to present something new, demonstrating the ability to adapt to the new situation, talent, sagacity and traditionally understood intelligence³¹.

Strategic thinking is therefore inextricably linked with the process of resolving the *strategic issues*, which should not be understood negatively, as a predicament (threat) which should be avoided, but neutral, as a complicated situation (evolving process) which should find a reasonable way of being solved. This process consists of many elements (various activities) carried out by the mind of the strategist in order to broaden their knowledge. In general, we can distinguish the *cognitive* problem-oriented definition of strategy and action to solve it, among others thing: *identification*, meaning determining the extent of the problem; *diagnosis* to deal with the problem, the strategist must explore its structure and cause; *processing*, formulation, or coming up with solutions and choosing the optimal; *realisation*, implementation of the actual solution to the problem, which occurs only when specific actions are taken that will bring the intended results.

Thus, it is believed that the strategic studies on the future³², and especially about its security,

²⁷ Critical thinking is useful both for troubleshooting and broadly understood strategic thinking, indicating a rational way to determine interest and related diversified strategic factors. Generally speaking, critical thinking means skepticism, not accepting anything as the truth in advance; analysing the arguments by considering their proposed definition, rationale and logic on which they are based. The main components of this process - the precise problem, evaluating information, the assessment of the implications, the decision (using judgment) - lead to an understanding of the facts and circumstances relating to the interests and their implications. *U.S. Army War College Guide to National Security Issues*, vol. I *Theory of War and Strategy*, 3rd edition, (ed.) J. B. Bartholomees, Jr, DNSS, U.S. AWC, Carlisle 2008.

²⁸ S.J. Gerras, *Thinking Critically About Critical Thinking: A Fundamental Guide for Strategic Leaders* [in:] *Strategic Thinking*, Carlisle, PA: U.S. Army War College, 2007.

²⁹ R.E. Neustadt, E.R. May, *Thinkig in Time: The Use of History for Decision Makers*, New York: The Free Press, 1986.

³⁰ Lateral thinking - a term coined by Edward de Bono, meaning a new look at the situation, identifying the opportunities, reformulating the problem and by that having a chance to solve it using new methods. Lateral thinking is a willingness to get rid of the stiffness in the perception and understanding of the world, the ability to look at the problem from different angles. This approach allows the conscious search for new, alternative solutions, for example by using creative thinking. http://pl.wikipedia.org/wiki/My%C5%9Blenie_lateralne

³¹ *U.S. Army War College Guide to National Security Issues*.

³² [...] 'Many of the phenomena existing around us and unexplained would be easier to understand if we could take a look in a new, fresher way at the frantic pace of change, so that sometimes reality is changing like an insane kaleidoscope. Following the acceleration of change, not only because they threaten the industrial production and even the state as

the choice of development paths and also guaranteeing the necessary existence, should be an intrinsic attribute of the functioning of any organisation. It should also be remembered that shaping (forecasting, creating) final strategic views of the security environment of the future are doomed to fail. This is a consequence of the fact that all phenomena (events), as well as processes, are subject to constant change³³, they never repeat in the same way and become, from the very definition, unpredictable. There are attempts to foresee the future, trying to find answers to many questions, including the most popular one: what will it be like? Maybe it would be better to ask: what can it be, what can it bring us? Taking into consideration the art of management, which has been equated with the ability to adapt, response to events both internal and in the environment, to adapt to the expected (predicted) changes as well as other questions, such as: whether such passivity that we modern people represent, is worthy of man in the early twenty-first century? Is it enough to just act the way we do in the information civilisation which is becoming more and more important? - this can only be answered in one possible way, and very strongly - IT IS NOT! Among others, French aviator and writer A. de Saint-Exupéry referred to this issue, while writing: Your task is not to foresee the future, but to enable it. All this therefore makes it just OURSELVES, today and not tomorrow, who should really change the current approach and way of thinking as well as our actions in this context. The key question concerning the future, as well as its security is, among other things, 'how we want (would like to), it to be?', How can we achieve this?

such; they represent a particular strength, which is drilling deep down into our personal lives, forcing us to play new roles and still puts us in danger of a new, more disturbing mental illness. This new disease is like an electric future, (...) it is - FUTURE SHOCK', A. Tofler, *Szok przyszłości*, PIW, Warszawa 1998.

[...] 'our world is DIFFERENT. Let us forget about the old order. Let us forget about what we knew yesterday. It is the revolutionary reality: 1.3 kilos of brain holds the key to reality. Competitive advantage lies in being different. Differences are increasingly the result of what people think, and not how they are shaped the various institutions. Currently, only talent makes capital starts to dance'. J. Ridderstråle, K. Nordström, *Funky biznes. Taniec talentu z kapitałem*, Warszawa 2001.

³³ Heraclitus of Ephesus, ('Panta Rhei'), the most well-known concept of change as a central element of the world (everything flows), as Heraclitus described in the famous phrase 'you cannot enter twice into the same river, each time for a different water flows in it'. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Heraklit>

What and how to prepare for predicted changes to serve ourselves, our intentions, and not interfere and become threats? What opportunities can arise and how can we use them? It is therefore worth mentioning that it will not be OURSELVES who adapt to the environment, but rather the environment should be created (shaped) according to our will! It is then even more reasonable to formulate even more different questions concerning the future, including: Does it relieve (change - author's footnote) individual organisations, and in this each and every one of us, from thinking about what might happen, what could happen? Is anticipating the reality totally irrational? Seeking answers to questions constructed this way and others including: how to function? how to efficiently and effectively operate under the conditions of change in the modern, and above all, the future world?, which can be the context of socio-military conflict? - all of them must remain for every organisation, every state and every one of us as basic questions. The background for this type of discussion remains, moreover and as usual, security, the conceptual category in a comprehensive manner including both existence, survival of the subject, as well as a multi-sectoral implementation of its development aspirations, and the development itself.

It may be assumed that analysis, evaluation and diagnosis and forecasting the state, character and dynamics of changes occurring in strategic thinking processes about future security and, above all, for a description of risks and forecasting diagnosed challenges, meaning those significant events and conditions in which a particular subject should attempt to implement its plans, interests or even goals, become main areas of interest for suitable institutions appointed to deal with them. Among these challenges, special attention should be paid to the following, which may include all of the areas (spheres, matters,...) of our lives,: political, economic, military, informational (diplomatic), social, scientific, ecological, cultural, religious, and many more. Thus, the fate of individual nations and countries, international organisations, etc. just as the fate of the entire human civilisation can be, and also should be, considered from the point of view of the rationality of their responses to the challenges faced, not only the already known and described threats - as it frequently takes place.

Referring to the above-mentioned notations, it can be assumed that modern humanity

and civilisation, the human species and vast communities, are located at a kind of crossroads between civilisation and culture. This crossroads is the need to decide on our future and ensuring 'only': our existence (survival) and desire (need?) for development. This crossroads is, therefore, also a choice made by each of us, and also for any organisation and with respect to the thesis that *'today we are at a turning point of history, and managers only react to an endless series of random events. Before our times, to achieve success (wealth?) in the future, there were two paths to choose from: to be successful we need to learn to live and work together in a group, engage in innovative thinking, to create the future, acquire competence, analytical, communicational, diagnostic, prognostic, etc.... if we continue to think only about ourselves, we are unfortunately destroying the unit'*³⁴.

The ability to adapt systemic solutions to new challenges emerging with our every move has fundamental importance, from the point of view of the formulation of their own strategy by any organisation (any subject), both in terms of realising that these processes actually occur or may occur in the future, as well as taking a rational position in relation to them. Thus emerges a new design in the global geopolitical and geostrategic system on which, to a large extent, will also depend the security of the future world.

Theoretically, we can assume that futurology³⁵ should serve all this, meaning the science

³⁴ M. Kozub, *Myśleć strategicznie o...*, op. cit., p. 90.

³⁵ Futurology (fac. futurus – future or: prognosis) is defined very differently, and its predictions are often denied. It is difficult to attempt to determine what this branch of science really is. It could be argued that this is the future of sociology, which in contrast to classical sociology examines society from a dynamic perspective, rather than static. In other words, it is focused on the study of processes in a specific period of time (the future), but not universal, individual events (phenomena). For social sciences, futurology is a 'scenario (variants) generator', which is used to penetrate the highlighted issues for wider research areas. The most important and most common method of 'future research' is primarily the analysis, evaluation, diagnosis, and prognosis (projection) of past, present and future events, based on observations of society, the media and the separation of these so-called key trends (megatrends) intended for research and penetration. Another way is using purely mathematical methods, such as probability theory, and computer methods that are based on specific data, to formulate concepts of the future. The term 'futurology' was invented and introduced in 1943 by Ossip K. Flechtheim, but the real activity of this science began only in 1962, when the French government set up a 'Year 1985' group, which was designed to obtain information about the future of the coun-

researching the future. It should be kept in mind that the very essence of this term does not mean reading the tea leaves or is not some branch of foretelling or even the effect of human fantasy (science fiction). It is estimated, however, that the work carried out in this analysis, evaluation and diagnosis of past events, and also predicting the future, very often relies on guessing or using simple extrapolation. Thus, it is believed that it would be much more effective to carry out such a project under the banner of 'strategic studies on future security', which have been based on interdisciplinary analyses and evaluations and also diagnoses and forecasts of events, phenomena, as well as, and perhaps primarily, processes, carried out using both 'old' and modern research techniques, such as foresight³⁶, which today is already one of the popular methods of research dealing with the collection and processing of diverse knowledge about the future. Since this method can deal with aspects of forecasting (designing) the future³⁷, among other things, the development of country, region, enterprise, bearing in mind that each organisation willing to develop must have its own strategy, it can be assumed even more strongly that that it is the strategy (the concept of simultaneous thought and action in achieving the anticipated vision) which authorises us to enter into the area of the so-called organisation's security structure or strategic thinking about its future security and, consequently, the future security studies.

try. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Futurologia>, but we must remember that in the literature there are two concepts, namely: 'futurology' and 'futuristics'. While the first has already been explained thoroughly, so that it is, in a range, a kind of knowledge about the future and how to handle it, futuristics make (set) an attempt to apply knowledge about the future (its security) in the practice of social life (related to security aspects!) but also the economy. M. Kozub, *Studia strategicznie o...*, op. cit., p.74.

³⁶ Foresight – describes the process of group thinking about the future, taking into consideration the influence of decisions made by ourselves 'on the road' on the course of events. quote from: M. Kleiber, *Nauczmy się poznawać przyszłość*, Dziennik Gazeta Prawna no. 55 (3193), 19.03.2012.

³⁷ '...foreseeing the future is the art of prognosing first of all the impossible things, then eliminating all the phenomena which should not occur from the point of view of logic. As Sherlock Holmes stated, if you eliminate the impossible, whatever stays, no matter how barely possible it might seem, must be the truth', but also '... it might actually happen that some leader will do something extremely stupid or extraordinary. This is why foreseeing remote phenomena, on which decisions of individual people do not have that big an influence, is easy...'. G. Friedman, *Następna dekada. Gdzie byliśmy i dokąd zmierzamy*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2012.

In many science fiction books and articles both possible, but also ridiculous, predictions (visions) can be found, as well as predictions for the coming years and decades³⁸. They cover both holidays on Mars, as well as finding ways to combat any diseases, 'we are witnessing a radical acceleration of technology in which the driving force is, among others, computing and electronics, molecular biology, genetics, nanotechnology³⁹ and biotechnology⁴⁰. Behind this growth rate, however, comes new information processing capabilities required in other areas of science and technology⁴¹. It should be remembered all the more that the projected vision of security will probably bring many surprises, as well as troublesome gaps. We are not able to anticipate all the discoveries and inventions that may be affecting the strategic, but also the regional, security environment and, as a result, the possible nature of future conflict (crises). This opinion is one of the main conclusions of the research carried out on the evaluation of the

security aspects of the strategic environment of the 20th century. This period should be even more convincing concerning the need for a different approach to trying to create a forecast (prediction, projection) of aspects of the security environment in the twenty-first century and, in more detail, by the end of its second (third) decade. It is estimated that it is this time frame in which there is a major civilisational change in our society, measured both in technological, as well as political, social and cultural terms. It is also the progress in technology and also in the manufacturing, processing and transmission of information which has made it possible for us, the people, to have a completely new quality of life and working conditions. With broad technical progress and technological development⁴², as well as exchange of information reaching globally, countries that have not had access to the achievements in the field of advanced technology, have also started to benefit. The modern world is increasingly entering a period of radical technological development, and the main 'factors' that drive this race are: computer science and electronics, molecular biology and genetics and nanotechnology. Progress drives progress, there are more and more new solutions, and the space in which we live becomes more and more complicated. The world is entering an era in which even the most extreme scenarios of its development have become increasingly possible. Many of them cannot yet be imagined, even today, since we do not have right words to describe them, but key factors determining the possibilities are: technology, demography and climate⁴³.

The aspects of professional strategic studies on future security are also the institutional infrastructure, which means having bases (institutions) adequately prepared physically, organisationally and intellectually, capable of high efficiency. Therefore, attention should be paid to the fact that we should already take the 'fight' today to various contemporary harmful myths and

³⁸ *'Disposing of the forecast for the whole century, one can go back to the beginning of the scenario and foresee the coming decade. Ten years is a period long enough for bigger, impersonal forces to play their part, while it is also short enough for individual decisions not to be able to shape the view of events. Decade is the moment of clash between history and politics, in which the latter still influences the former'*, but also *'...decade is the period in which some events, losing their importance in the face of tenths of years, here and now, in this shorter period of time, might deeply influence us and also decide on the choice of path on which we go towards the future'*. Ibidem.

³⁹ *Nanotechnologies*, is the general name for the whole set of techniques and means of creating different structures with nanometric sizes (from 0.1 to 100 nanometres), meaning the level of individual atoms and molecules. Nowadays, it is a very trendy and promising branch of materials science, very often it is also used as a keyword and people try to describe almost every research concerning materials technology using it. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Nanotechnologia>. *'Nanotechnologies gave us tools to play with elementary bricks of nature - atoms and molecules. Everything is built from them and the possibilities of creating new things seem unlimited'* Horst Stormer, Nobel Prize laureate in Physics for discovery of a new form of quantum fluid with fractionally charged excitations, own footnote, http://pl.wikipedia.org/wiki/Horst_St%C3%.

⁴⁰ *Biotechnology*, discipline of technical sciences using biological processes on an industrial scale. Biotechnology means usage of technology, using biological systems, live organisms or its parts to create or modify products or processes for particular use. Contemporary biotechnology is often associated with the use of genetically modified organisms (GMOs), such as *Escherichia coli* or yeast for the production of Insulin or antibiotics. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Biotechnologia>

⁴¹ E. Bendyk, *Prognozy na jutro i pojutrze. Globalne przyspieszenie*, 'Polityka' 2008, no 1.

⁴² *'[...] technology reduced the gap between people living in different parts of the world. More affairs, taking place across the globe, are important to us. Our world has expanded, they say. The flood of information is inevitable. We cannot explore everything that the network brings us. We have to learn to surf on it. And this activity is inevitably associated with staying on the surface'*, P. Górecki, *Mózg w sieci*, 'Newsweek Polska' 2008, no 34.

⁴³ R. Hammond, *The World in 2030*, *Plastics Europe* 2008.

deficiencies in knowledge which are occurring. By attempting to answer the question in the title, it can be assumed that, contrary to some notion, often not adequately treating security and referring not just to the present, but also the future, should be our need, necessity, duty, and not a privilege or possibility. The more it should become an existential need for each of us, in order to not only raise the level of our knowledge in this area, but above all to increase the ability to learn (obtain wisdom) from it, conducting rational studies (analysis, evaluation, diagnosis), and thus getting the ability to draw orderly justified conclusions from the past, in the context of 'shaping' the future security and, thus, creating a 'security structure of the future', mainly to serve our successors, the future generations⁴⁴.

Synthesising content concerning strategic security studies should emphasise their future qualitative change at the turn of the first and second decades of the twenty-first century, in relation to an earlier period. It is from that time that the concept of the state of the strategic security environment does not apply to describing them, neither their place nor role in the community. Classic interpretation of the concepts of 'peace' and 'war' are also not enough today.

Modern humanity must learn to cope with the ever-changing security environment, the strategic security environment, which is no longer something black-and-white, regardless of whether we think about global (regional) security or national (local) security or even personal safety. It will be just security that will concern all of us, and also the future generations, for which forever and ever we should pursue.

⁴⁴ *...visions of the future are important, maybe even the most important criteria when it comes to decision-making hic et nunc. This opinion should be strengthened, especially within circles of younger generations, so that they will become fascinated by the past to a smaller extent, and rather follow current decisions in the context of what there was (what happened; this mostly concerns Polish society, which devotes so much attention and effort contemplating the past, especially its martyrological current and quarrels about it - own footnote), but in a perspective of what can be (what will be)'* quote from: A. Kukliński, *Myśli i rozważania nad przyszłością*, [in:] A. Karpiński, *Co warto wiedzieć...*, op. cit., p. 27, This process cannot be limited to short- or medium-term prognosis (4 or 5 years is the period of 'functioning' of government, parliament), but should apply to long-term forecasts (20–30 years). In sociology, such a timeframe is considered the most effective - it enables verification of assumptions. Own footnote.

Bibliography

- Baylis J., Wirtz J., Gray C. S., Cohen E., *Strategia w współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*, UJ, Kraków 2009.
- Bendyk E., *Prognozy na jutro i pojutrze. Globalne przyśpieszenie*, 'Polityka' 2008, no 1.
- Biała Księga BN RP, BBN, Warszawa 2013.
- Drucker P.F., *Spółczesność prokapitalistyczna*, Warszawa 1999.
- Friedman T.L., *Świat postpostzimnowojenny*, 'Gazeta Wyborcza' 15.05.2006.
- Friedman G., *Następna dekada. Gdzie byliśmy i dokąd zmierzamy*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2012.
- Fukuyama F., *Historia ładu politycznego*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2012.
- Hammond R., *The World in 2030*, *Plastics Europe* 2008.
- Gerras S. J., *Thinking Critically About Critical Thinking: A Fundamental Guide for Strategic Leaders* [in:] *Strategic Thinking*, Carlisle, PA: U.S. Army War College, 2007.
- Gierszewska G. (red.), *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa*, PWE 1998.
- Górecki P., *Mózg w sieci*, 'Newsweek Polska' 2008, no 34.
- Kaku M., *Fizyka przyszłości. Nauka do 2100 roku*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2011.
- Karpiński A., *Co trzeba wiedzieć o studiach nad przyszłością?*, PTE, Warszawa 2009.
- Kleiber M., *Nauczmy się poznawać przyszłość*, *Dziennik Gazeta Prawna* no 55 (3193), 19.03.2012.
- Kozub M., *Konflikty początku XXI wieku. Użycie sił powietrznych*, AON, Warszawa 2007.
- Kozub M., *Myśleć strategicznie o bezpieczeństwie przyszłości*, AON, Warszawa 2013.
- Kozub M., *Studia strategiczne nad bezpieczeństwem przyszłości*, AON-WKO, Warszawa 2014.
- Management strategique de PME/PMI, Guide methodologique*, Economica, Paris 1991.
- Neustadt R. E., May E. R., *Thinking in Time: The Use of History for Decision Makers*, New York: The Free Press, 1986.
- Przesłanie Jana Pawła II do Polaków – Warszawa* 1979.
- Ridderström J., Nordström K., *Funky biznes. Taniec talentu z kapitałem*, Warszawa 2001.
- Snyder J., *The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options*, RAND, Santa Monica 1977
- Stacewicz J., *Megatrendy a strategia i polityka rozwoju*, Dom Wyd. Elipsa, Warszawa 1996.
- Tofler A., *Szok przyszłości*, PIW, Warszawa 1998.
- U.S. Army War College *Guide to National Security Issues*, vol. I *Theory of War and Strategy*, 3rd edition, (ed.) J. B. Bartholomees, Jr, DNSS, U.S. AWC, Carlisle 2008.
- Word Futures Studium Federation, *Futures Bulletin*, no 2 /2008,

Woś R., Ekonomiczne wyrocznie karmi nas iluzjami,
DGP magazine no 169(3307), 31.08.–01.09.2012.
Yarger H.R., Strategic Theory for the 21st Century, SSI,
USAWC, Carlisle 2006.
<http://slovníki.gazeta.pl/pl/kszt%C5%82towa%C4%87>.
<http://portalwiedzy.onet.pl/95817,,,ewoluowac,haslo.html>
http://pl.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%84stwo_Islamskie
<http://pl.wikipedia.org/wiki/Heraklit>
http://pl.wikipedia.org/wiki/My%C5%9Blenie_lateralne
<http://pl.wikipedia.org/wiki/Nanotechnologia>